

**Judikátúra medzinárodných arbitrážnych,
súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti
ochrany práv domorodých
(pôvodných) národov¹**

**The Case Law of International Arbitration,
Judicial and Quasi-Judicial Authorities in the Area
of Protection of the Rights of Indigenous
(Native) Peoples**

Juraj Jankuv

Abstract: *The study is devoted to the analysis of existing case law of arbitration, judicial and quasi-judicial authorities in the field of international legal protection of the rights of indigenous (native) peoples. A brief look at the issue of the definition of indigenous (native) people as well as an overview of the most important international arrangements in the field is given as the theoretical basis of that analysis, as well.*

Key Words: *International Public Law; Human Rights; Indigenous Peoples; Protection of Rights of Indigenous Peoples; Rights of Persons Belonging to Minorities.*

Abstrakt: *Štúdia je venovaná analýze existujúcej judikatúry arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Ako teoretický základ pre uvedenú analýzu je v štúdiu uvedený stručný pohľad na problematiku definície pojmu domorodý (pôvodný) národ, ako aj prehľad najvýznamnejších medzinárodnoprávných úprav v danej oblasti.*

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo verejné; ľudské práva; domorodé národy; ochrana práv domorodých národov; práva príslušníkov menšín.*

¹ Táto štúdia bola spracovaná v rámci grantového projektu č. 1/0505/11, ktorý bol schválený Komisiou pre ekonomické a právne vedy VEGA MŠVVaŠ SR kolektívu riešiteľov Katedry medzinárodného práva a európskeho práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pod vedením prof. doc. JUDr. Mareka Šmida, PhD., pod názvom „Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty praktickej aplikácie inštitútu uznania štátu a ich interakcia s postavením fyzických a právnických osôb“ (doba riešenia projektu 2011 – 2014).

Úvod

Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov v pravom slova zmysle sa v medzinárodnom práve objavuje až v dvadsiatom storočí. Do konca prvej svetovej vojny síce štáty s mnohými domorodými národmi uzatvárali zmluvy, tie však nepokladali za zmluvy medzinárodného charakteru. Územia domorodých národov boli v tradičnom medzinárodnom práve považované spravidla za územie nikoho, čo európske mocnosti a neskôr USA využili k privlastneniu si týchto teritórií. Priekopnícku prácu vo vývoji medzinárodnoprávnej úpravy v tejto oblasti vykonala v minulosti najmä Medzinárodná organizácia práce prostredníctvom viacerých záväzných medzinárodných dohovorov. V ostatnom období sa danou problematikou intenzívne zaoberá i Organizácia Spojených národov. Relatívne aktívna v tejto oblasti je tiež Organizácia amerických štátov. Iné medzinárodné organizácie sa otázkou domorodých národov zaoberajú iba okrajovo. Hnacím motorom postupného riešenia problémov domorodých národov na medzinárodnej úrovni sú ich vlastné mimovládne organizácie. Vodcami súčasných hnutí za medzinárodné uznanie domorodých práv sú hlavne severoamerickí Indiáni, domorodí obyvatelia Austrálie a severské domorodé skupiny, ako sú Inuiti (Eskimáci) a Sami (Laponci). Zvyšujúcu aktivitu je možné badať i u indiánskych národov strednej a južnej Ameriky, novozélandských domorodých Maoriou, domorodých Havajčanov a ostatných národov žijúcich na tichomorských ostrovoch. Postupne sa aktivizujú aj predstavitelia domorodých národov z Indie a Filipín. Z hľadiska spôsobu života je k domorodým národom možné pričítať i ázijské kmene, ako sú Karenovia a Hmongovia v Indočíne, a arabské a africké nomádske skupiny, ktoré zachovávajú tradičný spôsob života, ako sú napríklad Tuarégovia z púštnych oblastí severnej Afriky, Krováci z púštnych oblastí južnej Afriky a Pygmejovia z pralesných oblastí strednej Afriky.

Cieľom tejto štúdie je analýza existujúcej judikatúry arbitrážnych, súdnych a kvázi- súdnych orgánov v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých (pôvodných) národov. Ako teoretický základ pre uvedenú analýzu je v štúdiu uvedený stručný pohľad na problematiku definície pojmu domorodý (pôvodný) národ, ako aj prehľad najvýznamnejších medzinárodnoprávných úprav v danej oblasti.

Definícia pojmu domorodý (pôvodný) národ

Pri skúmaní definície pojmu domorodý (pôvodný) národ je primárne potrebné zaoberať sa otázkou medzinárodnoprávneho vývoja pojmu „do-

morodý národ“, a hneď následne otázkou odlíšenia tohto pojmu od pojmov „menšina“ a „národ“ v zmysle súčasného medzinárodného práva. Uvedenými úvahami boli nami v minulosti už podrobne rozpracované.² Preto sa na tomto mieste obmedzíme iba na najvýznamnejšie závery.

Pre identifikáciu pojmu domorodý národ, jeho definíciu a odlíšenie od pojmov „menšina“ a „národ“ je možné veľmi užitočne použiť definície pojmov „kmeňová a polokmeňová populácia“ a „domorodá populácia“ a katalógy práv, ktoré sú obsiahnuté v *Dohovore o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (ďalej MOP) č. 107 z roku 1957*,³ pojmy „domorodý národ“ a „kmeňový národ“ a katalógy práv zakotvené v *Dohovore o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989*,⁴ pojem „domorodé komunity, ľud alebo národy“ použitý v rámci *Štúdie problému diskriminácie domorodých národov Pracovnej skupiny pre domorodé národy Subkomisie pre zabránenie diskriminácie a ochranu menšín Komisie OSN pre ľudské práva z roku 1983*⁵ a katalóg práv zakotvený v *Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN*.⁶

Vychádzajúc z uvedených definícií, dokumentov, katalógov práv, a tiež názorov vedy na problematiku pojmov národ a menšina, je možné charakterizovať *domorodý národ* ako národ s osobitnou identitou, vedúci tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou, na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú

² Bližšie pozri JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625.

³ *Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247. Bližšie pozri článok 1, ods. 1 tohto dohovoru.

⁴ *Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989). Bližšie pozri článok 1 ods. 1 tohto dohovoru, ktorý predstavuje revíziu Dohovoru MOP č. 107 (1957).

⁵ *Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations* [1983-08-05]. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add.8. Pozri odseky 379 a 381.

⁶ *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.

ochrane práv príslušníkov menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv), s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu náležiacu príslušníkom menšín. Uvedený súhrn charakteristík predstavuje podľa nášho názoru súčasný stav v oblasti medzinárodnoprávneho definovania postavenia domorodého národa vo vzťahu k menšinám a národom. Medzinárodnoprávna normotvorba, teória a prax však v budúcnosti, samozrejme, môže posunúť celú problematiku iným smerom.

V závere úvah o otázke definície pojmu domorodý národ je ešte vhodné venovať pozornosť samotnému pojmu domorodý národ z hľadiska jeho slovenskej podoby. Názov domorodý národ je odvodený z anglického názvu „indigenous peoples“, čo vo voľnom preklade znamená „domorodé národy“. Slovné spojenie „indigenous peoples“ je však možné preložiť aj ako „pôvodné národy“. Vzhľadom na to, že v Slovenskej republike nie je k dispozícii oficiálny preklad anglického slovného spojenia „indigenous peoples“, môžu v tomto smere vznikať, a aj vznikajú rôzne varianty prekladu tohto pojmu. Slovenská veda v tejto súvislosti narába rôzne ako s prekladom pojmu „indigenous“, tak i s prekladom pojmu „peoples“. Neujasnenosť prístupu slovenskej vedy k tejto problematike je zreteľná, napríklad v rámci dvoch na seba nadväzujúcich učebníc kolektívu autorov Právnickej fakulty UK v Bratislave. V prvej z nich⁷ autori používajú v danej súvislosti preklad „domorodé národy“,⁸ a to v rámci názvu *Deklarácie o právach domorodých národov (2007)*. Naopak, v druhej z nich⁹ už autori používajú preklad „pôvodné obyvateľstvo“, a aj názov uvedenej deklarácie už uvádzajú v modifikovanej forme *Deklarácia o právach pôvodného obyvateľstva (2007)*. V tomto druhom prípade však ide o preklad z českého jazyka z diela českého autora.¹⁰ Aj v českej vede v tomto smere existuje dvojaký prístup. Profesor Malenovský vo svojej najnovšej učebnici¹¹ uvádza v danej formulácii „domorodé obyvateľstvo“

⁷ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012. 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.

⁸ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 207. ISBN 978-80-89447-71-8.

⁹ VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.

¹⁰ KAŠTYL, M. Současné postavení domorodého obyvateľstva v americkém systéme ochrany lidských práv. In: P. ŠTURMA, ed. *Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diferenciacie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 59. Studie z mezinárodního práva č. 2. ISBN 978-80-87146-54-5.

¹¹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova uni-

či „původní obyvatelé“. Vzápětí používá i pojem „domorodé národy“, a to v rámci prekladu názvu Dohovoru MOP č. 169, ktorý prekladá ako „Úmluva MOP č. 169 o postavení domorodých a kmenových národů“. V slovenskej verzii by teda tento názov mal znieť „Dohovor MOP č. 169 o postavení domorodých a kmeňových národov“. Profesor Malenovský vzápětí dodáva, že tento dohovor priznáva domorodému obyvateľstvu status národa.¹² Uvedená skutočnosť vyplýva i zo zahraničnej vedeckej a odbornej spisby, ako aj v nadväznosti na jeden z účelov prijatia Dohovoru MOP č. 169 z roku 1989 (*Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách*), ktorý zavádza pojem „národ“ namiesto termínu „populácia“, a navyše rozlišuje tzv. „kmeňové národy“ a „domorodé národy v nezávislých krajinách“. K tejto zmene došlo i v nadväznosti na sťažnosti a politický tlak zástupcov príslušníkov domorodých národov proti používaniu pojmu „populácie“ (angl. populations), tak, ako bol použitý v staršom Dohovore MOP č. 107 z roku 1957 (*Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch*), ktorý mal asimilačný charakter, a bol nahradený pojmom „národy (angl. peoples)“.¹³ V nadväznosti na uvedené, je, podľa nášho názoru, vhodné prekladať anglické slovné spojenie „indigenous peoples“ buď vo forme „domorodé národy“ alebo vo forme „pôvodné národy“. Preklady vo formách „domorodé obyvateľstvo“, „pôvodné obyvateľstvo“ alebo „domorodé populácie“ či „pôvodné populácie“ nezodpovedajú realite najaktuálnejšej existujúcej medzinárodnoprávnej úpravy. I názov najnovšej deklarácie Valného zhromaždenia OSN v danej oblasti z roku 2007, ktorá nadväzuje na Dohovor MOP č. 169 (1989), by teda, podľa nášho názoru, mal byť prekladaný ako Deklarácia o právach domorodých národov alebo Deklarácia o právach pôvodných národov.

Medzinárodnoprávna ochrana domorodých národov v súčasnom medzinárodnom práve

Medzinárodnoprávne úpravy v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvíjali už po roku 1918 v rámci Spoločnosti národov a Medziná-

verzita; Doplněk, 2008, s. 121-122. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).

¹² MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2008, s. 122. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).

¹³ ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004, s. 60. ISBN 978-0-19-517350-5.

rodnej organizácie práce. Po zániku Spoločnosti národov v roku 1945 prevzala časť normotvorných aktivít v tejto oblasti Organizácia Spojených národov. V normotvorných aktivitách v danej oblasti pokračovala i Medzinárodná organizácia práce, ktorej sa ako prvej podarilo prijať záväzné dohovory týkajúce sa práv domorodých národov. V menšom rozsahu sa uvedenej oblasti venujú i regionálne medzinárodné organizácie, a to najmä Organizácia amerických štátov.

Spoločnosť národov a Medzinárodná organizácia práce

Ničivý konflikt I. svetovej vojny priniesol so sebou okrem množstva negatív i vznik inštitútu práva národov na sebaurčenie, úzko súvisiaci s rozpadom mnohonárodných impérií. Po roku 1918 sa začal postupný proces dekolonizácie, spojený s procesom aplikácie rôznych foriem realizácie práva národov na sebaurčenie. Veľkú úlohu tu zohrala prvá Spoločnosť národov, ktorá existovala v rokoch 1920 až 1939, s jej mandátovým systémom (celý proces sa dovŕšil v rámci OSN a jej poručenského systému, ktorý ukončil svoje fungovanie v roku 1994).¹⁴ Podstatná časť domorodých národov, ktoré mali, prirodzene, taktiež právo vstúpiť do uvedeného procesu, sa do mandátového systému nedostala najmä z dôvodu zachovania územnej celistvosti svojich materských štátov, ale aj kvôli ich takmer úplnej ignorácii medzinárodným spoločenstvom. Spoločnosť národov teda nepokladala väčšinu domorodých národov za koloniálne, a vlastne ani za národy ako také. Do poručenského systému začlenila podľa článku 22 krajiny, ktoré boli súčasťou bývalej Tureckej ríše, stredoafrické krajiny, juhovýchodnú Afriku a pacifické ostrovy. V *Pakte Spoločnosti národov (1919)* je však v článku 23 obsiahnutá aspoň formulácia zaväzujúca všetky členské štáty Spoločnosti národov „zabezpečiť slušné zaobchádzanie s domorodým obyvateľstvom na územiach pod ich kontrolou.“

Určitý posun v prehliadaní existencie domorodých národov priniesla až aktivita *Medzinárodnej organizácie práce* (ďalej MOP), ktorá vznikla v roku 1919 ako medzinárodná odborná organizácia pridružená k Spoločnosti národov. MOP si ako prvá všimla biedu a zlé sociálne pomery domorodých robotníkov a už od roku 1921 robila v tejto oblasti určité výskumy. V roku 1926 MOP vytvorila *Výbor expertov pre domorodú prá-*

¹⁴ K otázke práva národov na sebaurčenie bližšie pozri BALAŠ, V. Právo na sebeurčení. *Právnik*. 1997, roč. 136, č. 2, s. 142-168. ISSN 0231-6625.

cu,¹⁵ ktorý sa podieľal na vypracovaní celého radu dohovorov a odporúčaní v danej oblasti. Išlo o *Dohovor o nútenej práci (1930)*, *Odporúčanie o nútenej práci (1930)*, *Dohovor o náboře domorodých robotníkov (1936)*, *Odporúčanie o eliminácii náboře domorodých robotníkov (1936)*, *Dohovor o pracovných zmluvách (domorodí pracovníci, 1939)*, *Dohovor o trestných sankciách (domorodí robotníci, 1939)*, *Odporúčanie o pracovných zmluvách (domorodí robotníci, 1939)* a *Odporúčanie o pracovných inšpektorátoch (domorodí robotníci, 1939)*.¹⁶ Niektoré zo spomenutých dokumentov dokonca definovali pojem domorodého pracovníka, a tým urobili i určitú priekopnícku prácu pre účely neskoršej identifikácie pojmu domorodého národa.

Po roku 1945 pokračovali v rámci MOP ďalšie výskumné a kodifikačné aktivity, ktorých výsledkom bolo prijatie dvoch záväzných dohovorov MOP – *Dohovor č. 107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957)* a *Dohovor č. 169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách*

¹⁵ THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 334. ISBN 0-19-825829-1.

¹⁶ Forced Labour Convention, No. 29 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 155; Forced Labour (Indirect Compulsion) Recommendation, No. 35 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 164; Forced Labour (Regulation) Recommendation, No. 36 [1936-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 166; Recruiting of Indigenous Workers Convention, No. 50 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 301; Elimination of Recruiting Recommendation, No. 46 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 309; Contracts of Employment (Indigenous Workers) Convention, No. 64 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 421; Penal Sanctions (Indigenous Workers) Convention, No. 65 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 430; Contracts of Employment (Indigenous Workers) Recommendation, No. 58 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 433; a Labour Inspectorates (Indigenous Workers) Recommendation, No. 59 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 434.

(1989).¹⁷ Dohovor č. 107 o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch (1957) vlastne vniesol domorodé národy do medzinárodného práva, zatiaľ ako komunitu požívajúcu v medzinárodnom práve osobitné práva. Jeho nedostatkom bolo zameranie na asimiláciu a integráciu domorodcov do väčšiny spoločnosti, čomu malo slúžiť používanie vágnych pojmov domorodé, kmeňové a polokmeňové populácie. Definície uvedených pojmov sú obsiahnuté v článku 1 ods. 1 písm. b) Dohovoru. Pozitívom je uznanie práva na kolektívne i individuálne vlastníctvo pôdy domorodcami (čl. 11), ako aj uznanie domorodého obyčajového práva (čl. 13) a práva na kompenzáciu za územie odobrané vládou (čl. 12). Nesporným úspechom Dohovoru je i uznanie práva na výučbu v domorodom jazyku (čl. 23), a tiež práva na rozvoj kultúrneho dedičstva domorodých národov (čl. 18).¹⁸ Dohovor č. 107 vstúpil do platnosti v roku 1959 a do konca 90-tych rokov ho ratifikovalo 27 štátov. Slovenská republika nie je zmluvnou stranou Dohovoru č. 107.¹⁹

Nadväzujúci Dohovor č. 169 o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách (1989) už upúšťa od zastávania integrácie domorodcov a podčiarkuje potrebu vypracovania nových medzinárodných štandardov, s cieľom odstránenia pôvodných asimilačných prístupov. Uznáva ašpirácie domorodých národov vykonávať kontrolu nad svojimi vlastnými inštitúciami, spôsobmi života a ekonomickým rozvojom, a zachovávať a rozvíjať ich identitu, jazyky a náboženstvá v rámci štátov, v ktorých žijú (preambula). Katalóg práv obsiahnutý v Dohovore č. 169 je v porovnaní s predchádzajúcim Dohovorom č. 107 širší a prepracovanejší, najmä pokiaľ sa týka práv domorodcov k pôde, na ktorej žijú. V porovnaní s Dohovorom č. 107 používa nové pojmy „domorodé národy“ a „kmeňové národy“, pričom ich definuje v článku 1.²⁰ Znenie odseku 3

¹⁷ *Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247 a *Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989). Komentáre k obom dohovorom pozri v diele THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993, s. 331-382. ISBN 0-19-825829-1.

¹⁸ JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov*. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia* 21. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 222. ISBN 80-7097-360-9.

¹⁹ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 102. ISBN 978-80-7380-210-3.

²⁰ Bližšie pozri JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 728. ISSN 0231-6625.

tohto článku vylučuje stotožnenie pojmu domorodý národ s pojmom národ v zmysle medzinárodného práva. Ide tu hlavne o obmedzenie práva na sebaurčenie. Nejedná sa však o úplné vylúčenie sebaurčovacích snáh. Dohovor č. 169 teda nevylučuje tzv. vnútorné sebaurčenie v rámci štátu, v ktorom domorodé národy žijú. S týmto prístupom korešpondujú i články 6 až 10 Dohovoru č. 109.²¹ Články 6 a 7 v zásadnej miere posilňujú úlohu domorodých národov vo vzťahu k normám, ktoré sa ich dotýkajú. Článok 6 upravuje ich *právo na konzultáciu o všetkých legislatívnych alebo administratívnych opatreniach, ktoré sa ich týkajú, a právo zúčastňovať sa na všetkých úrovniach rozhodovacích procesov a programov v danej oblasti*. Článok 7 obsahuje *právo domorodých národov rozhodovať o prioritách vlastného rozvoja, o svojich inštitúciách, viere a pôde, na ktorej žijú, alebo ju inak užívajú*. Neindikuje však spôsoby a prostriedky účasti domorodých národov na týchto rozhodovacích procesoch.²² Články 8, 9 a 10 sa dotýkajú *záväzkov vlád rešpektovať domorodé zvyky a obyčaje v oblasti civilnoprávnej i trestnoprávnej, pokiaľ sú v súlade s medzinárodne uznávaným štandardom ľudských práv*. Pri podrobnejšom skúmaní článkov 6 až 10 zistíme, že obsahujú zárodoky práva na vlastnú samosprávu, ktorá môže mať i formu územnej autonómie, ako je to napríklad v súčasnosti bežné v prípade indiánskych národov v Spojených štátoch amerických, Kanade či Nikarague. Ide tu teda o obmedzenú možnosť realizácie práva na sebaurčenie v rámci materského štátu, hoci toto právo nie je v Dohovore č. 109 priamo zakotvené. Článok 3 *zakazuje diskrimináciu a donútenie voči uvedeným populáciám*. Článok 11 *zakazuje nútené práce domorodcov, s výnimkou povinných prác určených všetkým občanom štátu na základe zákona*. Článok 12 *zakotvuje zákaz zneužívania domorodých práv a možnosť vnútroštátnych súdnych prostriedkov nápravy ako pre jednotlivých príslušníkov domorodého národa, tak aj pre ich reprezentatívne zvolené orgány v prípade porušenia práv v zmysle Dohovoru č. 169*.

Ustanovenia článkov 13 až 19 sa týkajú domorodej pôdy a území, na ktorých domorodci žijú, a upravujú *právo na vlastníctvo a držbu tradične obývaných území, právo na prírodné zdroje na danom území, právo na konzultácie v prípade zámeru vlády na využitie prírodného bohatstva na*

²¹ JANKUV, J. Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia* 21. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 223. ISBN 80-7097-360-9.

²² KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003, s. 116. ISBN 0-521-53179-9.

danom území, právo nebyť odsunutý z územia, kde daný národ žije, bez predchádzajúceho dobrovoľného a slobodného súhlasu, právo na kompenzáciu územia ekvivalentným územím, alebo inou vhodnou formou. Články 20 až 31 sa týkajú pracovných práv, ochrany tradičných výrobných spôsobov, sociálneho zabezpečenia, zdravia, vzdelávania príslušníkov domorodých národov, ochrany a používania domorodých jazykov, cezhraničnej spolupráce a vzájomných stykov domorodých populácií. Článok 32 zakotvuje právo na cezhraničné kontakty príslušníkov domorodých národov. Článok 33 pojednáva o inštitucionálnej a legislatívnej implementácii ustanovení Dohovoru č. 109 členskými štátmi. Dohovor MOP č. 169 vstúpil do platnosti 5. septembra 1991, keďže pre jeho platnosť boli potrebné iba dve ratifikácie. Do súčasnosti ho ratifikovalo dvadsať krajín. Slovenská republika Dohovor č. 169, rovnako ako Dohovor č. 107 nepodpísala z dôvodu neexistencie domorodých populácií na svojom území.²³

MOP má všeobecný spoločný mechanizmus kontroly plnenia zmlúv, ktoré boli prijaté v jej rámci. Týka sa teda i oboch predchádzajúcich dohovorov o právach domorodých národov. Spoločný kontrolný mechanizmus je obsiahnutý v časti XIII. *Versailleskej mierovej zmluvy (1919)* a v *Ústave MOP (1946)*. Tento mechanizmus spočíva v troch procedúrach – spravodajskej povinnosti štátov podávať pravidelné správy o implementácii zmluvy, petičnej procedúre s petičným právom pre odborové, robotnícke a zamestnávateľské organizácie členských štátov a v procedúre medzištátnych sťažností. Orgánom príslušným pre prijímanie správ, petícií a sťažností je *Medzinárodný úrad práce (MÚP)* vytvorený v čase vzniku MOP v roku 1919, ktorý je vlastne sekretariátom MOP.²⁴

Aktivita MOP má pre rozvoj právnej ochrany domorodých národov zásadný význam. Uvedené dohovory MOP sformovali základy medzinárodného štandardu domorodých práv, vychádzajúc z ich kolektívneho chápania. Kolektívny aspekt práv domorodých národov k pôde je evidentný ako v Dohovore č. 107, tak aj v Dohovore č. 169. Dohovor č. 169 pridáva k právam k pôde i ďalšie práva kolektívneho charakteru. Takýto prístup o.i. evidentne odlišuje práva domorodých národov od práv príslušníkov menšín. Systém kontroly dodržiavania uvedených dohovorov MOP, ktorý je súčasťou kontrolného systému MOP ako takej, nemožno považovať za efektívny, vzhľadom na to, že neumožňuje podanie indivi-

²³ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 102. ISBN 978-80-7380-210-3.

²⁴ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 110-112. ISBN 80-8078-096-X.

duálnej sťažnosti priamo príslušníkom domorodého národa, ako aj vzhľadom na nízky počet signatárskych štátov.

Organizácia Spojených národov

Problematika medzinárodnoprávnej ochrany práv domorodých národov je v rámci Organizácie Spojených národov (OSN) inštitucionálne zastrešená viacerými orgánmi OSN. Už v roku 1993 účastníci Svetovej konferencie o ľudských právach vo Viedni rokovali o vytvorení stáleho fóra pre domorodé národy za účasti ich zástupcov.²⁵ Viedenská deklarácia a akčný program odporučili, aby takéto fórum bolo zriadené v rámci prvého desaťročia OSN svetových domorodých národov (1995 – 2004). Stále fórum pre domorodé otázky (*angl. Permanent Forum on Indigenous Issues, skratka UNPFII*) bolo napokon vytvorené Rezolúciou č. 2000/22 z 28. júla 2000²⁶ Hospodárskej a sociálnej rady OSN (HaSR alebo Rada). V tomto uznesení bol UNPFII daný mandát na „diskusiu o domorodých záležitostiach v rámci mandátu Rady, týkajúcich sa hospodárskeho a sociálneho rozvoja, kultúry, životného prostredia, vzdelávania, zdravia a ľudských práv.“ Stále fórum poskytuje odborné poradenstvo a pripravuje odporúčania vo veciach domorodých otázok v rámci systému OSN prostredníctvom Rady. Zvyšuje povedomie a podporuje integráciu a koordináciu príslušných aktivít v rámci systému OSN a pripravuje a šíri informácie o domorodých záležitostiach. Stále fórum sa skladá zo šestnástich nezávislých odborníkov s trojročným funkčným obdobím, s možnosťou znovuzvolenia alebo opätovného vymenovania na jedno ďalšie obdobie.²⁷ Ďalším orgánom je *Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov* (*angl. Special Rapporteur on the Rights of Indigenous Peoples*), ktorého

²⁵ Bližšie pozri KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003, s. 116. ISBN 0-521-53179-9.

²⁶ *Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues* [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.

²⁷ Osem členov je menovaných vládami štátov a osem ďalších je nominovaných priamo domorodými organizáciami podľa regiónov. Členovia nominovaní vládami sú volení HaSR v rámci piatich regionálnych zoskupení štátov, bežne používaných v rámci Organizácie Spojených národov (Afrika, Ázia, Východná Európa, Latinská Amerika a Karibik, Západná Európa a ostatné štáty). Členovia nominovaní domorodými organizáciami sú menovaní prezidentom Hospodárskej a sociálnej rady a predstavujú sedem spoločensko-kultúrnych oblastí, s cieľom umožniť široké zastúpenie svetových domorodých národov. Regióny sú Afrika, Ázia, Stredná a Južná Amerika a Karibik, Arktída, Stredná a východná Európa, Ruská federácia, Stredná Ázia a Zakaukazsko, Severná Amerika a Tichomorie, s jedným dodatočne rotujúcim členstvom medzi prvými tromi regiónmi.

vymenovala Komisia pre ľudské práva v roku 2001 v rámci systému tematických osobitných postupov (mechanizmov). Mandát osobitného spravodajcu bol obnovený Komisiou OSN pre ľudské práva v roku 2004 a Radou OSN pre ľudské práva v roku 2007. Ide o *Rezolúciu 6/12 z 28. septembra 2007*. V súčasnosti je týmto spravodajcom profesor James S. Anaya z USA. Mandát spravodajcu je široký a zahŕňa spoluprácu so Stálym fórom pre domorodé otázky, Mechanizmom expertov pre práva domorodých národov, podporu implementácie Deklarácie o právach domorodých národov, prípravu správ na danú tému, komunikáciu so štátmi s cieľom zlepšiť postavenie domorodých národov a právomoc prijímať sťažnosti od domorodých jednotlivcov, ktorí majú pocit, že ich práva sú poškodené, a riešiť ich v spolupráci s dotknutými štátmi. Na základe *Rezolúcie č. 6/36 zo 14. decembra 2007* Rady OSN pre ľudské práva sa vytvoril ďalší nový orgán pre domorodé národy – *Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov (angl. Expert Mechanism on the Rights of Indigenous Peoples)*. Jeho úlohou je pomáhať Rade OSN pre ľudské práva pri implementácii jej mandátu formou tematickej expertízy v oblasti práv domorodých národov spôsobom a formou požadovanou týmto orgánom. V nadväznosti na avizované miesta uvedených orgánov v rámci štruktúry orgánov OSN je ešte potrebné zopakovať, že činnosť týchto orgánov formálne zastrešujú *Hospodárska a sociálna rada OSN*, pod ktorej právomoc patrí Stále fórum pre domorodé otázky, a *Rada OSN pre ľudské práva* ako pomocný orgán *Valného zhromaždenia OSN*, pod ktorej právomoc patrí Mechanizmus expertov pre práva domorodých národov a Osobitný spravodajca pre práva domorodých národov.

Valné zhromaždenie OSN (VZ OSN) iniciovalo i vznik viacerých finančných fondov vo vzťahu k aktivitám v prospech domorodých národov. V súčasnosti funguje *Trustový fond pre druhé medzinárodné desaťročie svetových domorodých národov (angl. Trust Fund for the Second International Decade of the World's Indigenous People)* iniciovaný v duchu spomenutej Rezolúcie VZ OSN č. 59/174 z 30. decembra 2004, a tiež *Dobrovoľný fond OSN pre domorodé populácie (angl. United Nations Voluntary Fund for Indigenous Populations)* zriadený v súlade s Rezolúciou VZ OSN č. 40/131 z 13. decembra 1985, s cieľom pomôcť zástupcom domorodých komunít a organizácií k účasti na rokovaní Pracovnej skupiny pre domorodé národy bývalej Subkomisie na zabránenie diskriminácii a ochranu menšín (neskôr premenovanej na Subkomisiu na podporu a ochranu ľudských práv) tým, že im poskytne finančnú pomoc.

Pre ochranu práv domorodých národov OSN vytvorila, resp. sú použiteľné viaceré nezáväzné deklarácie i záväzné dohovory OSN. Zrejme najvýznamnejším počinom OSN v oblasti ochrany práv domorodých národov je *Deklarácia o právach domorodých národov*, ktorá bola prijatá VZ OSN dňa 13. septembra 2007.²⁸ Táto deklarácia (ďalej Deklarácia (2007)) pozostáva z preambuly a 46 článkov. Je to teda podrobný a komplexný dokument. V preambule zdôrazňuje, že bola prijatá v nadväznosti na Chartu OSN, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach a Viedenský akčný plán prijatý na Svetovej konferencii o ľudských právach v roku 1982. Článok 1 ustanovuje, že príslušníci domorodých národov majú právo na individuálne i kolektívne práva podľa Charty OSN, Všeobecnej deklarácie ľudských práv i ostatných noriem medzinárodného práva v oblasti ľudských práv. Toto ustanovenie prepája Deklaráciu (2007) s existujúcimi medzinárodnoprávnymi normami v oblasti ľudských práv. Potvrdzuje tiež dôležitý fakt, že práva v Deklarácii (2007) sú určené domorodým národom ako kolektívom i príslušníkom domorodých národov ako jednotlivcom. Toto je výrazná odlišnosť v porovnaní s právami, ktoré iné medzinárodné normy zakotvujú vo vzťahu k príslušníkom menším. Príslušníkom menším nie sú priznané práva kolektívneho charakteru, iba práva individuálne. Inovatívne v porovnaní so staršími zmluvnými úpravami MOP sú články 2, 3 a 4 Deklarácie (2007).²⁹ Článok 2 obsahuje potvrdenie *princípu rovnosti* domorodých národov a domorodých jednotlivcov s ostatnými národmi a jednotlivcami a *zákazu diskriminácie* vo vzťahu k domorodým národom a domorodým jednotlivcom pri výkone ich práv, z dôvodu ich domorodého pôvodu či identity. V konečnom dôsledku to znamená *priznanie subjektivity domorodého národa v medzinárodnom práve* ako kolektívu.³⁰ Osobitný význam pre domorodé národy majú ustanovenia článkov 3 a 4, ktoré zakotvujú *právo domorodých národov na sebaurčenie*. Článok 3 v tejto súvislosti zakotvuje, že „*Domorodé národy majú právo na sebaurčenie. Na základe tohto práva*

²⁸ *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.

²⁹ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 250. ISBN 978-90-04-16959-3.

³⁰ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 250. ISBN 978-90-04-16959-3.

slobodne určujú svoj politický štatút a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj...". Konštrukcia tohto článku je veľmi podobná ustanoveniam článku 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (1966) a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966), ktoré zakotvujú právo na sebaurčenie pre všetky národy. Podľa nasledujúceho článku 4 je však právo na sebaurčenie domorodých národov v porovnaní s právom na sebaurčenie ostatných národov v duchu článkov 1 oboch paktov obmedzené. Podľa tohto článku domorodé národy pri výkone ich práva na sebaurčenie majú právo na autonómiu (vrátane autonómie územnej) alebo samosprávu vo veciach týkajúcich sa ich vnútorných a miestnych záležitostí, ako aj spôsobov a prostriedkov financovania ich autonómnych funkcií.³¹

Deklarácia však v porovnaní s dohovormi MOP nedefinuje domorodý národ. Absencia definície reflektuje na zložitosť formulácie spoločnej, širokospektrálnej a flexibilnej definície vhodnej pre rôzne reality života rôznych domorodých komunít v rôznych častiach sveta.³² Môže však byť interpretovaná aj ako zámer a znak rešpektovania sebaidentifikácie samotných domorodých národov, ako jedného z aspektov práv na sebaurčenie. Problematika spomenutej sebaidentifikácie domorodých národov a domorodých jednotlivcov je v Deklarácii (2007) zakotvená v dvoch ďalších ustanoveniach. Primárne je to ustanovenie článku 9, ktorý zakotvuje *právo domorodých národov a domorodých jednotlivcov patriť k domorodej komunite či národu*, v súlade s tradíciami a obyčajami danej komunity či národa. S výkonom tohto práva nesmie byť spojená diskriminácia žiadneho druhu. Sebaidentifikačnú dimenziu má i ustanovenie článku 33 ods. 1, ktoré zakotvuje *právo domorodých národov na určenie vlastnej identity a členstva* v súlade s ich obyčajami a tradíciami. Článok 6 však zakotvuje aj *právo domorodých jednotlivcov na štátnu príslušnosť* (angl. nationality), tak, aby mohli požívať ochranu zo strany štátu, kde žijú.

V článkoch 6 a 7 sú zakotvené špecifické domorodé verzie niektorých dôležitých osobných ľudských práv týkajúcich sa ľudskej integrity a zákaz genocídy. Ide o individuálne *právo domorodých jednotlivcov na život*,

³¹ XANTHAKI, A. *Indigenous Rights and United Nations Standards: Self-Determination, Culture and Land*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. 314 s. ISBN 0-521-83574-7.

³² K otázke vynechania definície domorodého národa v rámci návrhu Deklarácie pozri KINGSBURY, B. "Indigenous Peoples" in *International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy*. *The American Journal of International Law*. 1998, vol. 92, no. 3, s. 414-457. ISSN 0002-9300.

*fyzickú a mentálnu integritu, slobodu a bezpečnosť osoby (čl. 6), kolektívne právo domorodých národov žiť v slobode, mieri a bezpečnosti ako odlišné národy a právo nebyť vystavený aktom genocídy alebo iného násillia, vráta-
ne násillného presťahovania detí jednej skupiny do druhej skupiny.*

Deklarácia (2007) ďalej v nadväznosti na právo na sebaurčenie pri-
znáva domorodým národom aj súvisiace kolektívne práva k pôde a úze-
miam, kde žijú, a k prírodným zdrojom na týchto územiach. Uvedené
práva sú životne dôležité pre prežitie domorodých národov ako takých.
Tieto práva sú zakotvené v článkoch 10, 25 až 30 a v článku 32. Osobitne
významný je článok 26, v ktorom je zakotvené *právo domorodých náro-
dov na pôdu, územia a zdroje*, ktoré tradične vlastnili, obývali alebo inak
používali či získali, a súvisiace *právo vlastniť, užívať, rozvíjať a kontrolo-
vať uvedenú pôdu, územia a zdroje*. Štáty sa v tejto súvislosti zavazujú
právne uznať a chrániť danú pôdu, územia a zdroje. V súvisiacom člá-
nku 10 je zakotvená klauzula, že *domorodé národy nesmú byť násillne pre-
stáňované z ich pôdy a území*. Ak k tomu dôjde, musí sa tak udiat' na zá-
klade predchádzajúceho súhlasu, po dohode o slušnej a spravodlivej
kompenzácii, so zachovaním možnosti návratu.

Ďalšia veľká skupina článkov Deklarácie (2007) sa zaoberá domoro-
dou kultúrou a tým, ako ju chrániť a podporovať, pri rešpektovaní pria-
meho vstupu domorodých národov do rozhodovania a pridelovania
zdrojov, ako sú zdroje pre vzdelávanie v domorodých jazykoch a ďalšie
oblasti. Za súčasť kultúry domorodého národa sa považujú i ekonomické
a sociálne inštitúcie a tradície. Deklarácia v tejto súvislosti zakotvuje aj
hospodárske a sociálne práva, ktoré je možné považovať za súčasť „balí-
ka“ kultúrnych práv. Tento „balík“ práv je obsiahnutý v článkoch 5, 8
ods. 2, 11, 12 až 16, 17, 20 ods. 1, 21, 22, 24, 31, 34 ods. 1, 36 a 37. Zá-
kladným východiskom pre podrobnú úpravu kultúrnych práv je druhý
odsek preambuly Deklarácie (2007), ktorý zakotvuje rovnosť domoro-
dých národov s inými národmi a právo všetkých národov na to, aby boli
odlišné, aby sa považovali za odlišné a aby boli ako také rešpektované.³³
Tento prístup je konkretizovaný v článku 5, ktorý zakotvuje *právo domo-
rodých národov na udržiavanie ich odlišných politických, právnych, hospo-
dárskych, sociálnych a kultúrnych inštitúcií*, pri zachovaní *práva na účasť
v politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote štátu*, ak sa tak

³³ De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 279. ISBN 978-90-04-16959-3.

rozhodnú. Jedným z nosných ustanovení z hľadiska zachovania domorodej kultúry je článok 11, podľa ktorého majú *domorodé národy právo na praktizovanie a revitalizáciu ich kultúrnych tradícií a obyčají*. Mimoriadny význam pre zachovanie domorodej kultúry má ustanovenie článku 8 ods. 1, ktoré zakotvuje *právo domorodých národov a jednotlivcov nebyť vystavený násilnej asimilácii alebo zničeniu ich kultúry*. Pre ochranu kultúry domorodých národov má veľký význam článok 12, ktorý zakotvuje *právo na prejavovanie, praktizovanie, rozvoj duchovných a náboženských tradícií, zvykov a ceremónií, vrátane práva na prístup do ich náboženských a kultúrnych miest a práva na spravovanie ceremoniálnych objektov*. Pre zachovanie kultúry domorodých národov je významný i článok 14 zakotvujúci *právo domorodých jednotlivcov, a osobitne detí na všetky stupne vzdelania v štáte bez diskriminácie, právo na prístup detí, tam kde je to možné, ku vzdelaniu v rámci vlastnej kultúry a vo vlastnom jazyku* a článok 16 obsahujúci *právo na vytváranie vlastných médií vo vlastných jazykoch a právo na prístup k ostatným médiám bez diskriminácie*.

Značná časť ďalších článkov Deklarácie (2007) sa týka účasti domorodých národov na všetkých rozhodnutiach, ktoré budú mať vplyv na ich životy, vrátane zmysluplnej účasti na demokratickej občianskej spoločnosti. Ide o články 18, 19, 23, 35, 38, 39 a 40. Nosným v tomto smere je článok 18, ktorý zakotvuje pre domorodé národy *právo na účasť v rozhodovaní vo veciach, ktoré sa ich dotýkajú, prostredníctvom vlastných volebných zástupcov a právo na vlastné rozhodovacie inštitúcie*.

Zvyšnú skupinu ustanovení Deklarácie (2007) tvoria záväzky orgánov OSN, výkladové pravidlá a medzinárodnoprávne dôsledky tejto deklarácie, tak, ako sú zakotvené v jej článkoch 41 až 46. Nosným v tomto smere je článok 42, ktorý zakotvuje, že Organizácia Spojených národov, jej orgány, vrátane Stáleho fóra pre domorodé otázky, špecializované agentúry, a to aj na úrovni krajiny, a štáty budú podporovať rešpektovanie a úplné uplatňovanie ustanovení Deklarácie (2007) a sledovať efektívnosť tejto deklarácie. Významný je i článok 43, ktorý uvádza, že práva uznané v Deklarácii (2007) predstavujú minimálne štandardy pre prežitie, dôstojnosť a dobré životné podmienky domorodých národov sveta.

Deklarácia o právach domorodých národov bola prijatá väčšinou 144 štátov. Štyri štáty boli proti (Austrália, Kanada, Nový Zéland a Spojené štáty americké) a jedenásť štátov sa zdržalo hlasovania (Azerbajdžan, Bangladéš, Bhután, Burundi, Kolumbia, Gruzínsko, Keňa, Nigéria, Ruská federácia, Samoa a Ukrajina). Od jej prijatia Austrália, Nový Zéland, Ka-

nada a Spojené štáty zmenili svoje pozície a v súčasnosti deklaráciu podporujú, rovnako, ako Kolumbia a Samoa. V súvislosti so zmenou postoja uvedených krajín je možné ako príklad uviesť vyhlásenie prezidenta USA Baracka Obamu zo 16. decembra 2010.³⁴ Neskôr, počas hodnotiacej konferencie v Durbane v apríli 2009 už Deklaráciu (2007) podporilo 182 štátov sveta.³⁵

Ochranu niektorých práv domorodých národov výslovne upravuje aj záväzný *Dohovor o právach dieťaťa* prijatý VZ OSN v roku 1989. Jedná sa tu o primárne veľmi stručnú formuláciu článku 29 ods. 1 písm. d), ktorý zakotvuje, že „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zhodujú, že výchova dieťaťa má smerovať k d) príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami a osobami domorodého pôvodu...“. Z hľadiska konkrétnych práv je významnejší článok 30, ktorý už obsahuje konkrétne práva v nasledovnom znení: „V tých štátoch, v ktorých existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny alebo osoby domorodého pôvodu, nesmie sa dieťaťu patriacemu k takejto menšine alebo domorodému národu odopierať právo spoločne s príslušníkmi svojej skupiny používať vlastnú kultúru, vyznávať a praktizovať svoje vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk.“ Tento článok je adresovaný spoločne deťom menšinového a domorodého pôvodu a zaručuje im právo na používanie vlastnej kultúry, vyznávanie a praktizovanie náboženstva a pou-

³⁴ *Announcement of U. S. Support for the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [online]. Washington, DC: Office of the Spokesman, 2010-12-16 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/12/153027.htm>. Prezident Obama v tomto vyhlásení oznámil, že Spojené štáty podporujú Deklaráciu OSN o právach domorodých národov. Oznámenie podčiarkuje záväzok USA posilniť vzťahy s federálne uznanými kmeňmi na úrovni vzťahu vláda k vláde (government-to-government relationship). Rozhodnutie podporiť Deklaráciu predstavuje dôležitú a zmysluplnú zmenu v postoji USA a je výsledkom komplexného prehodnotenia medzirezortnej politiky, vrátane rozsiahlych konzultácií s kmeňmi. Prezident Obama ďalej konštatoval, že Deklarácia síce nie je právne záväzná, ale má značnú morálnu a politickú silu a dopĺňa jeho pokračujúce úsilie o riešenie historickej nespravodlivosti, ktorým čelia domorodé komunity v Spojených štátoch.

³⁵ V záverečnom dokumente konferencie štáty „... vítajú prijatie Deklarácie OSN o právach domorodých národov, ktorá má pozitívny vplyv na ochranu obetí, a v tejto súvislosti vyzýva štáty, aby prijali všetky opatrenia potrebné na vykonávanie práv domorodých národov v súlade s medzinárodnými inštrumentmi v oblasti ľudských práv bez diskriminácie...“. Bližšie pozri *Outcome Document of the Durban Review Conference* [2009-04-24]. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, para. 73.

žívanie vlastného jazyka.³⁶ Praktickú realizáciu práv zakotvených v Dohovore zabezpečuje kontrolný mechanizmus podávania periodických správ štátmi o pokroku v danej oblasti Výborom pre práva dieťaťa vytvoreným na základe článku 43 Dohovoru, ako aj procedúra individuálnych oznámení podľa *Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení (2011)*.³⁷

Ako už bolo spomenuté, problematika ochrany práv domorodých národov v rámci OSN úzko súvisí s ochranou práv príslušníkov menšín. V mnohých štátoch sú domorodé národy považované za menšiny, a logicky preto môžu využívať výhody z medzinárodných dohovorov a dokumentov týkajúcich sa práv príslušníkov menšín. Domorodých národov sa preto týkajú i *dokumenty a záväzné dohovory OSN týkajúce sa ochrany práv príslušníkov národnostných, etnických, jazykových, náboženských menšín a rasových skupín*. Z medzinárodných dohovorov v tejto oblasti je potrebné primárne spomenúť *Dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu genocídia (1948)*,³⁸ ktorý zakotvuje priamu ochranu národných, etnických, rasových a religióznych skupín pred genocídou. Genocída je definovaná v článku II ako ktorýkoľvek z činov (uvedených pod písm. a) až e) tohto článku) spáchaných s úmyslom zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú, pričom do výpočtu činov zahŕňa usmrtenie príslušníkov takejto skupiny, spôsobenie ťažkých telesných ublížení alebo duševných porúch členom takejto skupiny, úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré majú privodiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie, opatrenia smerujúce k tomu, aby sa v tejto skupine bránilo rodeniu detí, a násilné prevádzanie detí z jednej skupiny do druhej. Dohovor zakladá trestnú zodpovednosť páchatel'a genocídy. Trestné je i nabádanie, pokus, spolupáchatel'stvo a spolčenie sa s cieľom spáchať genocídu. Dohovor zakotvuje obligatórnu právomoc Medzinárodného súdneho dvora na riešenie sporov o výklad a vykonávanie Dohovoru a pre spory vyplývajúce zo zodpovednosti za plnenie Dohovoru. Podľa všeobecne akceptovaných názorov vedy medzinárodného práva sú pravidlá zakotvené v Dohovore súčasťou všeobecného obyčajového medzinárodného práva

³⁶ Táto koncepcia vychádza z ustanovení článku 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (MPOPP) z roku 1966, ktorý sa týka ochrany práv príslušníkov menšín.

³⁷ *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure (2011)*. V Zbierke zákonov tento protokol vyšiel v rámci Oznámenia č. 91/2014 Z.z.

³⁸ *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948)*. Dohovor vyšiel v Zbierke zákonov pod č. 32/1955 Zb.

a samotný zákaz genocídy je považovaný za jednu z kogentných noriem medzinárodného práva. Dohovor počíta s vydaním zločincov páchajúcich genocídu Medzinárodnému trestnému súdu alebo do štátov, kde bola genocída spáchaná. Je zaujímavé, že Medzinárodný trestný súd s univerzálnou pôsobnosťou, ktorého vytvorenie tento Dohovor predpokladá, sa vytvoril až na základe *Štatútu Medzinárodného trestného súdu (1998)*.³⁹

Zrejme najvýznamnejším medzinárodným dohovorom, ktorý chráni práva príslušníkov menších a rasových skupín, je *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)* (ďalej MPOPP) v znení svojich dvoch protokolov.⁴⁰ Tento dohovor zakotvuje relevantné práva príslušníkov menších a rasových skupín a záväzky štátov vo svojich článkoch 2 ods. 1, 4 ods. 1, 20 ods. 2, 26 a 27. Z chronologického hľadiska prvým ustanovením v tomto smere je článok 2, ktorý vytvára *záväzok štátov rešpektovať a zabezpečiť všetkým jednotlivcom práva uznané v MPOPP bez akéhokoľvek rozlišovania, o.i. podľa rasy, farby, náboženstva a národnostného pôvodu*. Ďalším je článok 4 ods. 1, ktorý zakotvuje *záväzok štátov realizovať derogáciu záväzkov podľa MPOPP len v súlade s ich inými záväzkami v zmysle medzinárodného práva a bez diskriminácie akéhokoľvek druhu, vrátane diskriminácie o.i. z dôvodu rasy, farby, jazyka a náboženstva*. S uvedenými článkami úzko súvisí článok 20 ods. 2 MPOPP, ktorý zakotvuje *záväzok štátov zakázať zákonom akúkoľvek národnú, rasovú alebo náboženskú nenávisť, ktorá predstavuje podnecovanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násilíu*. Relevantným v uvedenom smere je i článok 26, ktorý obsahuje *zákaz diskriminácie pri výkone práv zakotvených v MPOPP z dôvodu rasy, farby, náboženstva, národnostného pôvodu*. Ostatným, a zrejme aj najvýznamnejším ustanovením v naznačenom smere je článok 27 MPOPP, ktorý vytvára záväzný štandard práv príslušníkov menších v rámci OSN. Zakotvuje nasledovné: „*V štátoch, kde existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny, nebude sa ich príslušníkom upierať právo, aby spolu s ostatnými príslušníkmi menšiny užívali svoju vlastnú kultúru, vyznávali a prejavovali svoje vlastné náboženstvo alebo používali svoj*

³⁹ *Statute of the International Criminal Court (1998)*. V slovenskej Zbierke zákonov tento štatút vyšiel ako Oznámenie MZV č. 333/2002 Z.z.

⁴⁰ *International Covenant on Civil and Political Rights (1966)*. V zbierke Zákonov vyšiel pod č. 120/1976 Zb. *Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach* (Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, 1966) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 169/1991 Zb. *Druhý opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach* (Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights 1989) v Zbierke zákonov vyšiel pod č. 327/1999 Z.z.

vlastný jazyk.“ Článok 27 teda zakotvuje právo príslušníkov menšín na spoločné užívanie vlastnej kultúry, právo na spoločné vyznávanie a prejavovanie vlastného náboženstva a právo na spoločné používanie vlastného jazyka. Nejde tu však o kolektívne práva, ale individuálne práva jednotlivcov patriacich k menšine, ktoré môžu byť vykonávané spolu s inými jednotlivcami patriacimi k menšine. Článok 27 ako jediný v MPOPP je uvádzaný formuláciou negatívneho typu „nebude sa ich príslušníkom upierať“, bez určenia pozitívneho záväzku štátov v tejto oblasti. Táto formulácia je výsledkom skúseností zmluvných strán zo zneužívania práv príslušníkov menšín z obdobia medzi dvoma svetovými vojnami. V konečnom dôsledku to znamená iba povinnosť štátu zdržať sa zasahovania a tolerovať výkon práv príslušníkov menšín. Tento prístup je však podľa názorov vedy nedostatočný a rešpektovanie článku 27 predpokladá i pozitívne opatrenia zo strany štátov.⁴¹ Preto i samotný Výbor pre ľudské práva začal neskôr v praxi vykladať článok 27 podstatne širšie, avšak v súlade s predmetom a účelom článku 27. Okrem uvedených priamych možností ochrany práv príslušníkov menšín je možná i nepriama ochrana ich práv prostredníctvom ďalších práv zakotvených v MPOPP. Rozšíreným výkladom týchto práv je možné chrániť väčšinu práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP. I táto právna možnosť je príslušníkmi menšín využívaná. Pre ochranu práv príslušníkov menšín je problematická aplikácia článku 1, ktorý zakotvuje právo národov na sebaurčenie, keďže príslušníci menšín sa ho domáhajú. MPOPP v znení *Opčného protokolu k MPOPP (1966)* jednotlivcom i skupinám (vrátane zástupcov domorodých národov) umožňuje domáhať sa ochrany ním zakotvených práv pred Výborom pre ľudské práva, v rámci procedúry individuálnych oznámení. K ochrane práv domorodých národov prispieva i aplikácia spravodajskej kontrolnej procedúry zakotvanej v samotnom MPOPP.

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) je významným nástrojom ochrany práv domorodých národov, menšín či rasových skupín.⁴² Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ďalej DOVFRD) v článku 1 ods. 1 definuje rasovú diskrimináciu ako „akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodo-

⁴¹ Bližšie pozri NOWAK, M. U. N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005, s. 642. ISBN 3-88357-134-2.

⁴² *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (1965)*. V zbierke zákonov tento dohovor vyšiel pod č. 95/1974 Zb.

vom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo v ktorejkoľvek inej oblasti verejného života.“ V článku 1 ods. 2 zakotvuje legitímne rozlišovanie medzi občanmi štátu a cudzími štátnymi príslušníkmi.

Článok 2 DOVFRD zakotvuje záväzky štátov, že ich štátne orgány nebudú vykonávať rasovú diskrimináciu proti osobám, skupinám osôb alebo inštitúciám, že nebudú podporovať, obhajovať alebo povzbudzovať rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou alebo organizáciou, že zakážu a odstránia všetkými vhodnými prostriedkami, vrátane zákonodarných opatrení, rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou, skupinou alebo organizáciou a budú podporovať (tam, kde je to vhodné) integračné viacrasové organizácie a hnutia a iné opatrenia na odstránenie prekážok medzi rasami a pôsobiť proti všetkému, čo smeruje k posilneniu rasových priehrad. Podľa článku 3 štáty osobitne odsudzujú rasovú segregáciu a apartheid a zaväzujú sa zakázať všetky praktiky tohto druhu. Ustanovenie článku 4 požaduje, aby zmluvné štáty postavili mimo zákon šírenie myšlienok založených na rasovej nadradenosti a nenávisti, podnecovanie k rasovej diskriminácii, násilné činy proti akejkolvek rase alebo skupine ľudí inej farby pleti či etnického pôvodu, podnecovanie k takým násilným činom a poskytovanie akejkolvek podpory rasistickej činnosti. Komplexný článok 5 zaväzuje štáty k zákazu a odstráneniu rasovej diskriminácie vo všetkých jej formách a k zaručeniu práva každého na rovnosť pred zákonom, bez rozlišovania podľa rasy, farby pleti, národnostného alebo etnického pôvodu, osobitne pri užívaní práv, ktoré sú vymenované v písm. a) až f) článku 5. Ide najmä o právo na rovné zaobchádzanie pred súdmi, právo na osobnú bezpečnosť, politické práva a konkrétne špecifikované občianske, hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Článok 6 zakotvuje povinnosť štátov zaistiť všetkým osobám ochranu pred všetkými činmi rasovej diskriminácie a náhradu škody utrpenej v súvislosti s takými činmi. Podľa článku 7 sa štáty zaväzujú podniknúť opatrenia v oblasti vyučovania, výchovy, kultúry a informácií pre boj proti predsudkom, ktoré vedú k rasovej diskriminácii, a pre podporu porozumenia, znášanlivosti a priateľstva medzi národmi a rasovými alebo etnickými skupinami. Kontrolný mechanizmus DOVFRD spočíva v spravodajskej procedúre, procedúre medzištátnych oznámení (sťažnosť) a procedúre individuálnych oznámení (sťažnosť) v konaní pred kvázi-súdny orgánom – Výborom na odstránenie rasovej diskriminácie

(v odbornej literatúre sa používa i preklad Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie) zriadeným Dohovorom v duchu článku 8 DOVFRD.

Iné medzinárodné organizácie

Ďalšou medzinárodnou vládnu organizáciou, ktorá vyvíja určité činnosti v oblasti ochrany domorodých populácií, je *Organizácia amerických štátov (OAŠ)*. OAŠ, ktorá vznikla v roku 1948, doposiaľ neprijala žiaden dohovor o právach domorodcov. V jej rámci však pôsobí *Medzi-americký indiánsky inštitút*, ktorý organizuje periodické medzinárodné indiánske konferencie, poskytuje poradné a technické služby členským štátom OAŠ a realizuje vlastné vzdelávacie a rozvojové programy pre domorodé národy. Pre ochranu domorodých práv je možné využiť i systém individuálnych sťažností vytvorený *Americkým dohovorom ľudských práv* z roku 1969 (účinným od roku 1978),⁴³ ktorý pripúšťa možnosť podať individuálnu sťažnosť jednotlivca z členského štátu OAŠ, ktorý ratifikoval tento dohovor, Medzi-americkému komisii pre ľudské práva (ďalej aj Komisia). Ak Komisia nedokáže strany sporu doviest' ku zmierlivému riešeniu veci, postúpi vec Medzi-americkému súdu pre ľudské práva (ďalej aj Súd). Rozsudky Súdu sú záväzné pre štáty, ktorých sa rozhodnutie týka. Z hmotnoprávneho hľadiska Americký dohovor o ochrane ľudských práv poskytuje pre ochranu práv domorodých národov nediskriminačnú klauzulu v článku 1, v duchu ktorej štáty zabezpečia výkon práv zakotvených v Dohovore bez diskriminácie, o.i. z dôvodov rasy, farby, jazyka, náboženstva a národnostného pôvodu. Rovnaké ustanovenie sa opakuje i v rámci článku 3 *Dodatkového protokolu k Americkému dohovoru o ľudských právach v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv* z roku 1988.⁴⁴ Oba dokumenty zakotvujú komplexné katalógy osobných, občianskych a politických práv, resp. hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Príslušníci domorodých národov sa môžu dovolávať všetkých týchto ľudských práv, ktoré im prináležia ako ľudským bytostiam. Širším výkladom uvedených práv je možné chrániť väčšinu najdôležitejších práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP alebo v Deklarácii o právach domorodých národov (2007).

⁴³ *American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica"* [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1969-11-22. 29 s. [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36510.html>.

⁴⁴ *Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights "Protocol of San Salvador"* [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1999-11-16. 11 s. [cit. 2014-07-09]. A-52. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b90.html>.

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve pozostáva z jedného arbitrážneho nálezu, jedného posudku Medzinárodného súdneho dvora, viacerých názorov Výboru OSN pre ľudské práva, názorov Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, ako aj rozsudkov Medzi-amerického súdu pre ľudské práva.

Arbitrážny nález v prípade Kajugskí indiáni (1926)

Úplne prvým judikátom v oblasti ochrany práv domorodých národov je rozhodnutie medzinárodného arbitrážneho tribunálu v prípade *Kajugskí indiáni (1926)*, teda už v čase existencie prvej Spoločnosti národov.⁴⁵ V tomto prípade Veľká Británia prevzala na základe svojho práva diplomatickej ochrany nárok kmeňa Kajugov (jeden zo šiestich kmeňov Irokézskej konfederácie), žijúceho v Kanade (vtedajšom britskom domíniu), na zaplatenie finančného odškodnenia za kmeňové územie zo strany Spojených štátov v zmysle *Zmluvy medzi štátom New York a národom Kajugov* z roku 1795. V čase podpísania tejto zmluvy o postúpení územia kmeňa Spojeným štátom sa podstatná časť Kajugov vysťahovala do Kanady. Spojené štáty platili dohodnuté finančné čiastky kanadským i americkým Kajugom do roku 1810. Po roku 1810 uvedené odstupné poberali iba americkí Kajugovia, s odôvodnením, že ich kanadskí súkmeňovci bojovali medzitým na strane Veľkej Británie proti Spojeným štátom. Tribunál konštatoval, že Kajugovia ako národ, a ani ako jednotlivci nemajú osobitnú právnu subjektivitu v medzinárodnom práve. Napriek tomu zaviazal Spojené štáty, aby svoj zmluvný záväzok splnili ako záväzok súkromnoprávny.⁴⁶

Posudok Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v prípade Západná Sahara (1975)

Pre ochranu práv domorodých národov je relevantný i posudok Medzinárodného súdneho dvora (ďalej MSD) v prípade *Západná Sahara*

⁴⁵ Prípád *Cayuga Indians (Great Britain) v. United States* [1926-01-22]. Reports of International Arbitral Awards, Volume 6, s. 173-190.

⁴⁶ ANDĚL, P. Právni subjektivita severoamerických domorodců z pohledu mezinárodního práva. *Mezinárodní politika*. 2002, roč. 26, č. 4, s. 18-19. ISSN 0543-7962.

(1975).⁴⁷ Pozadie okolností posudkového konania v tejto veci vychádzalo z faktu, že na územie Západnej Sahary si z historického hľadiska robili nároky Maroko a Mauretánia, avšak o svoje práva k tomuto územiu sa hlásila i miestna domorodá komunita tzv. Saharanov (Saharaujcov), ktorí tvrdili, že predstavujú národ s právom na sebaurčenie. Táto sporná situácia sa dostala až na pôdu Valného zhromaždenia OSN. Valné zhromaždenie OSN schválilo dňa 13. decembra 1974 rezolúciu č. 3292 (XXIX), ktorou požiadalo Medzinárodný súdny dvor o posudok týkajúci sa Španielskej Sahary (Západnej Sahary) prostredníctvom zodpovedania dvoch otázok. Prvou bola otázka, či bola Západná Sahara (Rio de Oro a Sakiet El Hamra) počas kolonizácie Španielskom územím nikoho (*terra nullius*). Ak by bola odpoveď na prvú otázku záporná, potom by bola MSD položená druhá otázka, ktorá by smerovala k identifikácii informácie, aké boli právne vzťahy medzi týmto územím a Kráľovstvom Maroka a Mauretániou. K prvej otázke MSD uviedol, že Západná Sahara v čase kolonizácie Španielskom nebola územím nikoho (*terra nullius*). Bola obývaná obyvateľstvom, ktoré malo osobitnú identitu a spoločenskú štruktúru i vlastné správne orgány. Bolo preto nutné zistiť vôľu daného obyvateľstva (národa), v akej forme si chce zrealizovať právo na sebaurčenie. K druhej otázke MSD uviedol, že na území Západnej Sahary existovali právne vzťahy medzi obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Marockým kráľovstvom a obyvateľstvom územia Západnej Sahary a Mauretánskou entitou. Uvedené právne vzťahy však nemali povahu štátoprávnych vzťahov a netýkali sa celého územia. Vo vzťahu k Maroku existovali vazalské vzťahy menšieho počtu kmeňov v severnej časti Západnej Sahary. Vo vzťahu k Mauretánskej entite existovali právne vzťahy založené na spoločnom dodržiavaní obyčajových právnych noriem, ale i nezáväzných zvyklostí v oblasti obchodu, spoločenského aj kultúrneho života v rámci južnej a východnej časti Západnej Sahary. Z hľadiska ochrany práv domorodých národov je osobitne významné konštatovanie MSD, že územím bez pána nie je územie obývané kmeňmi alebo národmi, ktoré majú spoločenskú a politickú organizáciu. Ak je územie obývané organizovanými kmeňmi alebo národmi, dané územie je možné získať dohodou s miestnymi vládcami alebo zástupcami kmeňov či národov. Pripustil tiež, že obyvateľstvo Západnej Sahary má právo na sebaurčenie podľa *Deklarácie o poskytnutí*

⁴⁷ *Western Sahara* [1975-10-16]. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 144 s.

nezávislosti koloniálnym krajinám a národom prijatej ako Rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) v roku 1960.⁴⁸

Judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov v rámci procedúry individuálnych oznámení v konaní pred Výborom OSN pre ľudské práva

Zaujímavá judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvinula v rámci procedúry individuálnych oznámení v konaní pred Výborom OSN pre ľudské práva, tak, ako je zakotvená *Opčným protokolom k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (1966)*. Príslušníci domorodých národov sa v rámci tejto procedúry dovolávajú práv, ktoré uvedený pakt poskytuje etnickým, náboženským alebo jazykovým menšinám. Výbor pre ľudské práva (ďalej aj VLP) riešil viacero oznámení príslušníkov domorodých národov považovaných za prirodzených adresátov práv príslušníkov menšín, najmä vo vzťahu k článku 27.

V prípade *Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977)*⁴⁹ mal VLP zistiť, či kanadská legislatíva popierajúca žene, etnickým pôvodom Indiánke z kmeňa Malisetov, jej menšinové práva porušuje článok 27. Pani Lovelaceová sa vydala a neskôr rozviedla s mužom, ktorý nemal indiánsky pôvod, a tým podľa kanadských zákonov stratila napríklad také práva, ako právo sídlit' v rezervácii a právo prístupu k federálnym programom pre indiánske skupiny. Kanadská vláda sa opierala o argument, že spomínaná právna reštrikcia je nevyhnutná na ochranu integrity kmeňa Malisetov a na zabránenie možnosti neindiánov získavať práva v rámci rezervácie. VLP však napriek tomu konštatoval, že strata kultúrnych stykov s komunitou, ktorá bola legislatívou pani Lovelace spôsobená, bola porušením článku 27. Priamym dôsledkom názoru VLP bola novelizácia Indiánskeho zákona kanadským parlamentom, a to v zmysle uznania práva pani Lovelace sídlit' v rezervácii.

V prípade *Kitok proti Švédsku (č. 197/1985)*⁵⁰ podal oznámenie Ivan Kitok, príslušník domorodého národa Sami (Laponcov). Podstata Kitokovej sťažnosti tkvela v tom, že menovanému, ktorý zdedil právo na chov sobov, pôdu a vodu v laponskej dedine Sörkaitum, bola podľa švédskeho

⁴⁸ *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* [1960-12-14]. GA res. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp. (No. 16) at 66, UN Doc. A/4684 (1961).

⁴⁹ *Sandra Lovelace v. Canada* [1984]. Communication No. 24/1977, UN Doc. CCPR/C/OP/1 at 10.

⁵⁰ *Ivan Kitok v. Sweden* [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.

práva upretá možnosť výkonu spomenutých práv, pretože stratil pobyt, resp. príslušnosť k dedine. Švédská legislatíva totiž delí Laponcov na tých, pre ktorých je chov sobov hlavným zdrojom príjmov, a na tých, ktorí sa živia inak. V tomto zmysle sa chov sobov vo Švédsku považuje za jeden z nevyhnutných predpokladov pre ochranu a zachovanie celej laponskej kultúry, a preto prvá uvedená skupina Laponcov požíva značnú podporu a ochranu (2 500 osôb). Na druhej strane, tí Laponci, ktorí sa neživia tradičným spôsobom (15 000 až 20 000 osôb), nemajú podľa súčasných švédskych zákonov špeciálne práva, čo spôsobuje ich postupnú asimiláciu. VLP v tejto veci prijal názor v roku 1988 a konštatoval, že nedošlo k porušeniu článku 27, avšak vyslovil vážne pochybnosti o niektorých ustanoveniach švédskej legislatívy, najmä ohľadom nevhodne reštriktívnej definície beneficiára menšinových práv, s tým, že pán Kitok by mal dostať možnosť chovať a obhospodarovať svoje soby, loviť a zaoberať sa rybolovom, tak, ako jeho predkovia.

O niečo neskôr, v roku 1990, VLP riešil veľmi dôležité oznámenie vo veci *Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (č. 167/1984)*.⁵¹ Tento prípad je vo vedeckej a odbornej literatúre veľmi často citovaný, a preto mu budeme venovať širšiu pozornosť. V uvedenom prípade autor oznámenia tvrdil, že kanadská vláda porušila právo jeho kmeňa na sebaurčenie, a v dôsledku toho i jeho právo rozhodnúť slobodne o svojom politickom statuse, a právo slobodného ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja, ako aj právo nakladať slobodne s jeho prírodným bohatstvom a zdrojmi a právo nebyť zbavený vlastných prostriedkov obživy v rozpore s článkom 1 ods. 1 až 3 MPOPP. Autor ďalej v oznámení tvrdil, že kanadská vláda porušila práva jeho kmeňa podľa článku 1 ods. 1 až 3 Paktu vyvlastňovaním a následnou deštrukciou spomenutého kmeňového územia z obchodných dôvodov (ťažba ropy a plynu). Ďalej tvrdil, že postupná rýchla deštrukcia kmeňovej ekonomickej základne a tradičného spôsobu života spôsobila domorodcom nenapraviteľné škody, a tiež, že kanadská vláda zámernne používala vnútroštátne politické a právne prostriedky takým spôsobom, aby zabránila alebo spomalila snaženia kmeňa o nápravu daného stavu. Industriálny rozvoj v danej oblasti takto postupne zlikvidoval pôvodné životné prostredie a ekonomickú základňu života kmeňa tak, že to mohlo spôsobiť i nemožnosť ďalšej existencie kmeňa ako národa.

⁵¹ *Chief Bernard Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada* [1990-03-26]. Communication No. 167/1984. UN Doc. CCPR/C/33/D/167/1984.

Ako je zreteľné, podstata oznámenia nesmerovala proti porušeniu článku 27 MPOPP, ale proti porušeniu ustanovení článku 1 zakotvujúceho právo národov na sebaurčenie a ďalšie súvisiace kolektívne práva. VLP v tomto prípade skonštatoval, že sťažnosť je z tohto aspektu neprijateľná, pretože procedúra individuálnych sťažností podľa prvého Opčného protokolu nemôže byť aplikovaná na ochranu kolektívnych práv v zmysle článku 1 MPOPP. Na druhej strane, VLP z vlastnej iniciatívy uznal spojitosť oznámenia s článkom 27 MPOPP, ktorý zakotvuje práva príslušníkov menšín. V tejto rovine uznal sťažnosť za prijateľnú. V názore vo veci VLP uviedol, že „... práva chránené článkom 27 zahŕňajú práva osôb spolu s ostatnými príslušníkmi sa zúčastňovať ekonomických a spoločenských aktivít, ktoré sú súčasťou kultúry komunity, ku ktorej patria...“, a konštatoval, že „historické nespravodlivosti, na ktoré odkazuje zmluvný štát, a ďalší neskorší vývoj ohrozujú spôsob života a kultúru skupiny od jazera Lubicon a vytvárajú porušenie článku 27 dovedy, pokiaľ budú ďalej pokračovať.“ V tomto prípade bol teda uznaný osobitný vzťah domorodcov k pôde, na ktorej žijú, ale aj sociálno-ekonomický rozmer práv domorodých národov ako súčasti práva na užívanie menšinovej kultúry. VLP v nadväznosti na uvedené posúdil ako prijateľný návrh kanadskej vlády vyčleniť 95 štvorcových míľ pre rezerváciu a zaplatiť 45 miliónov kanadských dolárov ako kompenzáciu za historické neprávosti voči skupine od jazera Lubicon. Vec sa však i napriek názoru VLP nepodarilo doriešiť. Preto bolo sťažovateľom v októbri 2005 podané VLP ďalšie podanie, v ktorom je uvedené, že ekonomické aktivity na území skupiny naďalej pokračujú a že ani po pätnástich rokoch Kanada nespĺnila názor VLP. VLP preto ešte v októbri 2005 prijal vo veci záverečné odporúčanie na svojom 85. zasadnutí.⁵² Podľa tohto odporúčania Kanada neinformovala VLP o riešení uvedenej otázky. V nadväznosti na to VLP Kanade odporučil, že by mala „... vyvinúť každú snahu na pokračovanie rokovaní so skupinou od jazera Lubicon, s cieľom nájsť riešenie, ktoré rešpektuje práva skupiny podľa Paktu, tak, ako to už Výbor vo veci zistil...“. Vláda by mala podľa VLP „... konzultovať so skupinou udelenie licencií na ekonomické využívanie sporného územia a zaistiť, že takéto využívanie v žiadnom prípade neohrozí práva uznané podľa Paktu...“. Ani tento apel na kanadskú vládu nemal zásadný vplyv, a preto sa sťažovateľ obrátil i na Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Vzhľadom na skutočnosť, že Kanada nespĺnila opakované odporúčania VLP, pred-

⁵² UN Human Rights Committee: *Concluding Observations: Canada* [2005-10-27 - 2005-10-28]. UN Doc. CCPR/C/CAN/CO/5.

stavitelia indiánskej skupiny Kríov od jazera Lubicon zaslali 1. mája 2006 podanie na 36. zasadnutie VHSP, kde indikovali podstatu prípadu, a tiež skutočnosť, že Kanada neplní názory VLP. VHSP na uvedenom zasadnutí prijal záverečné odporúčanie k periodickej správe Kanady v rámci spravodajskej procedúry. V tejto správe v bode 38 prijal osobitné odporúčanie týkajúce sa skupiny od jazera Lubicon, ktoré takmer doslovne korešponduje s ostatným odporúčaním VLP z roku 2005.⁵³ Vo veci prijal odporúčanie aj Zvláštny spravodajca OSN pre právo na primerané bývanie Miloona Kothari, ktorý vo svojej správe vo vzťahu ku Kanade⁵⁴ v bode 15 konštatoval, že ťažba ropy a iné priemyselné aktivity v regióne jazera Lubicon „... vedie k strate území a deštrukcii živobytia a tradičných spôsobov života...“. V bode 25 uvádza, že kanadské úrady by mali rokovať s domorodými komunitami „... o riešení územných sporov, takých, ako je spor v regióne Lubicon...“. Uvedený problém sa však kanadskej vláde doposiaľ nepodarilo uspokojivo vyriešiť.⁵⁵

V prípade *Ilmari Länsman a iní proti Fínsku (č. 511/1992)*⁵⁶ išlo o sťažnosť viacerých sťažovateľov laponského pôvodu v nadväznosti na ťažbu kameňa a jeho prepravu v oblasti hôr Etelä Riutusvaara vo fínskom Laponsku. Hory Etelä Riutusvaara sú obklopené oblasťou, kde sa miestni Laponci (Samiovia) zaoberajú chovom sobov. Sťažovateľ Ilmari Länsman, ďalší členovia Muotkatunturského výboru pre chov sobov (angl. Muotkatunturi Herdsmen's Committee) a členovia miestnej komunity Angeli (angl. the Angeli local community) namietali porušenie práva užívať vlastnú kultúru založenú na chove sobov v duchu článku 27 MPOPP, a to v dôsledku ťažby a prepravy kameňa v oblasti Etelä Riutusvaara. VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie článku 27, avšak uviedol, že v prípade, ak by povolenia na ťažbu boli v budúcnosti rozšírené, došlo by k porušeniu článku 27.

⁵³ *UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations: Canada* [2006-05-22]. UN Doc. E/C.12/CAN/CO/4; E/C.12/CAN/CO/5.

⁵⁴ *Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, and on the Right to Nondiscrimination in this Context, Miloona Kothari: Addendum: Preliminary Note on the Mission to Canada* [2007-10-09 – 2007-10-22]. UN Doc. A/HRC/7/16/Add.4.

⁵⁵ Bližšie pozri JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 83-85. ISBN 978-80-7380-210-3.

⁵⁶ *Ilmari Länsman et al. v. Finland* [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.

V súvisiacom prípade *Jouni E. Länsman a iní proti Fínsku (Oznámenie č. 671/1995)*⁵⁷ sa sťažovatelia obrátili na Výbor pre ľudské práva s oznámením, kde namietali proti plánom fínskych štátnych orgánov udeliť právo na ťažbu dreva a rekonštruovanie ciest v oblasti spravovanej Muotkatunturským výborom pre chov sobov (angl. Muotkatunturi Herdsmen's Committee). Namietli, že uvedené aktivity môžu poškodiť chov sobov ako súčasť kultúry Laponcov (Samiov), najmä v čase jarného rodenia mláďat sobov, a môžu predstavovať porušenie článku 27 MPOPP.⁵⁸ VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie článku 27, avšak uviedol, že v prípade, ak by povolenia na ťažbu dreva boli v budúcnosti rozšírené nad rámec povolení vydaných v čase začatia sporu, došlo by k porušeniu článku 27 v súvislosti s právom užívať vlastnú kultúru.

V prípade *Paadar a ostatní proti Fínsku (Oznámenie č. 2012/2001)*⁵⁹ sa skupina Laponcov (Samiov) sťažovala proti nariadeniu fínskych orgánov usmrtiť podstatnú časť stáda sobov, ktoré chovali. Podľa ich názoru dané nariadenie porušovalo článok 27, ale aj článok 26, článok 1 a článok 14. VLP skúmal iba porušenie článkov 27 a 26. VLP v tejto súvislosti nekonštatoval porušenie oboch článkov z dôvodu, že nedokázal zväziť primeranosť redukcie stavu sobov. VLP však uviedol, že aktivity podobného druhu, aj keď nepredstavujú porušenie článku 27, môžu narúšať kultúru Laponcov (Samiov).

Sociálno-ekonomický rozmer článku 27 vo väzbe na právo užívať menšinovú kultúru je možné zaregistrovať i v ďalších prípadoch. Za všetky možno spomenúť prípad *Apirana Mahuika a iní proti Novému Zélandu (Oznámenie č. 547/1993)*.⁶⁰ Oznámenie podala skupina Maori, domorodého národa žijúceho na Novom Zélande, vo veci porušenia článku 27 v súvislosti so skutočnosťou, že s nimi neboli konzultované práva týkajúce sa rybolovu, ktoré pokladali za súčasť svojej kultúry. VLP v tom-

⁵⁷ *Jouni E. Länsman et al. v. Finland* [1996-10-30]. Communication No. 671/1995, UN Doc. CCPR/C/58/D/671/1995.

⁵⁸ HOSSAIN, K. The Human Rights Committee on Traditional Cultural Rights: The Case of Arctic Indigenous Peoples. In: T. VEINTIEAND a P. K. VIRTANEN, eds. *Local and Global Encounters: Norms, Identities and Representations in Formation* [online]. 1st ed. Helsinki: University of Helsinki, The Renvall Institute for Area and Cultural Studies, 2009, s. 29-42 [cit. 2014-07-09]. Renvall Institute Publications 25. ISBN 978-952-10-5301-6. Dostupné na: <http://www.tokyofoundation.org/syllf/wp-content/uploads/2009/03/hossain.pdf>.

⁵⁹ *Kalevi Paadar et al. v. Finland* [2011-09-22]. Communication No. 2012/2001, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2001.

⁶⁰ *Apirana Mahuika et al. v. New Zealand* [2000-10-27]. Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993.

to prípade potvrdil, že domorodí Maoriovia majú právo na konzultácie s vládou v súvislosti s právami týkajúcimi sa rybolovu. VLP však pri skúmaní prípadu zistil, že vláda takéto konzultácie uskutočnila, pričom zástupcovia Maoriov, ktorí sa konzultácií zúčastnili, garantovali vláde, že sú reprezentantmi väčšiny príslušníkov národa. VLP preto konštatoval, že v danom prípade nedošlo k porušeniu článku 27.

Veľmi špecifický je prípad *Diergaardt proti Namíbie* (č. 760/1997),⁶¹ kde oznámenie podali príslušníci komunity Rehoboth Baster, ktorá je tvorená potomkami domorodého národa Khoi a holandských osadníkov, ktorých materinským jazykom je jazyk Afrikaans odvodený z holandského jazyka. Vláda Namíbie uprela danej komunite právo používať vlastný jazyk v oblasti správy, justície, vzdelávania i verejného života, aj keď ústava Namíbie v článku 3 umožňuje používať iné jazyky na základe zákona. V uvedenej súvislosti zakázala štátnym úradníkom používať tento jazyk aj v prípade, ak ho perfektne ovládali, a nevydala ani vykonávaciu úpravu k článku 3 vlastnej Ústavy. Sťažovatelia sa pokúšali domáhať i práva na sebaurčenie vo vzťahu k tradičnému spôsobu života založenému na chove dobytká. Preto namietali porušenie článkov 1, 14, 17, 25 písm. a) a c), 26 a 27 MPOPP. VLP vo vzťahu k článku 27 hľadal len súvislosť medzi hospodárskou činnosťou a právom na vlastnú kultúru a neriešil otázku práva na používanie vlastného jazyka. Konštatoval, že chov dobytká potomkov komunity Rehoboth Baster nepredstavoval typ činnosti chránený v rámci práva na vlastnú kultúru, aj keď daná komunita žila uvedeným spôsobom 125 rokov. K porušeniu článku 27 v danom prípade podľa VLP nedošlo.⁶²

Príslušníci menšín sa v praxi VLP domáhajú i porušenia článku 26 MPOPP. Príkladom úspešného oznámenia vo vzťahu k článku 26 je už spomínaný prípad *Sandra Lovelace proti Kanade* (č. 24/1977). VLP v tomto prípade uznal ako diskriminačné zákonné ustanovenie kanadského právneho poriadku, ktoré odňalo osobe ženského pohlavia právo sídlieť v rezervácii po tom, ako sa vydala a neskôr rozviedla s neindiánom, pričom osoby mužského pohlavia podľa toho istého zákona nemuseli čeliť podobným dôsledkom. V rovnako už spomínanom prípade *Diergaardt*

⁶¹ J. G. A. *Diergaardt et al. v. Namibia* [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.

⁶² Bližšie pozri NOWAK, M. U. N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005, s. 660-661. ISBN 3-88357-134-2.

proti Namíbie (č. 760/1997)⁶³ VLP konštatoval porušenie článku 26 z dôvodu zákazu používania afrikánskeho jazyka (angl. Afrikaans), ktorý vydala namíbijská vláda štátnym úradníkom, ako aj kvôli neprijatiu príslušnej legislatívy, ktorá by riešila otázku používania iných jazykov než jazyka anglického.

V praxi VLP sa vyskytlo i *oznámenie príslušníkov domorodých národov namietajúcich porušenie iných článkov MPOPP, bez zmienky o článkoch 2, 26 a 27, ktoré sa dotýkajú ochrany práv príslušníkov menšín priamo*. V prípade *Hopu a Bessert proti Francúzsku (č. 549/1993)* sťažovatelia polynézskeho pôvodu z ostrova Tahiti namietali porušenie práva na súkromný a rodinný život (čl. 17) a práv týkajúcich sa rodiny (čl. 23) v nadväznosti na vyvlastnenie pozemku, na ktorom je umiestnený historický cintorín domorodých Polynézanov, a jeho následné poskytnutie na výstavbu turistického hotela. VLP konštatoval porušenie článku 17 i článku 23 v nadväznosti na právo sťažovateľov na vlastnú kultúru, súkromný a rodinný život.⁶⁴

Ako už bolo naznačené, *príslušníci domorodých národov sa v praxi občas domáhajú i ustanovenia článku 1 MPOPP, ktorý zakotvuje právo na sebaurčenie*, a to najmä jeho odseku 1, ktorý zakotvuje právo všetkých národov na sebaurčenie a bližšie definuje, že na základe tohto práva národy slobodne určujú svoj politický štatút a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj. MPOPP však toto právo garantuje len národom, a nie menšinám, keďže príslušníkom menšín venuje článok 27, kde toto právo nespomína. Právom na sebaurčenie z podnetu príslušníkov domorodých národov sa VLP zaoberal v prípadoch *Kitok proti Švédsku (č. 197/1985)*, *Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (Oznámenie č. 167/1984)*, ale aj v prípadoch *A. D. proti Kanade (Oznámenie č. 78/1980)*,⁶⁵ *Croes proti Holandsku (Oznámenie č. 164/1984)*,⁶⁶ *E. P. a ďalší proti Kolumbii (Oznámenie č. 318/1988)*,⁶⁷ *R. L.*

⁶³ J. G. A. Diergaardt et al. v. Namibia [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.

⁶⁴ HANNIKAINEN, L. Legal Nature of Minority Rights as Part of Human Rights, Limitations, Derogations, Reservations, and Interpretative Statements. In: M. WELLER, ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007, s. 29. ISBN 978-0-19-920851-7.

⁶⁵ A. D. v. Canada [1984-07-29]. Communication No. 78/1980, UN Doc. Supp. No. 40 (A/39/40) at 200.

⁶⁶ Gilberto François Croes v. the Netherlands [1988-11-07]. Communication No. 164/1984, UN Doc. CCPR/C/34/D/164/1984.

a d'alší proti Kanade (Oznámenie č. 358/1989).⁶⁸ VLP sa vyriešeniu podstaty uvedených oznámení vyhol buď konštatovaním nedostatočnej aktívnej legitímácie autora oznámenia, alebo konštatovaním, že inštitút individuálnej sťažnosti nemožno použiť na ochranu práva na sebaurčenie, keďže ide o kolektívne právo.

Ochrana práv domorodých národov v praxi Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie

Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie (ďalej VORD) sa právami domorodých národov intenzívne zaoberá v rámci procedúry individuálnych oznámení i spravodajskej procedúry. V súvislosti s právami domorodých národov dokonca vydal *Všeobecné odporúčanie č. 23 (1997)*,⁶⁹ kde sa vyjadril, že situácia domorodých národov bola vždy predmetom jeho pozornosti a záujmu v rámci spravodajskej procedúry v súvislosti s článkom 9 *Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965)* (ďalej DOVFRD). V tejto súvislosti VORD konštatoval, že diskriminácia domorodých národov spadá do rámca tohto dohovoru a uviedol i niekoľko problémových oblastí, ktoré by štáty vo vzťahu k ochrane práv domorodých národov mali osobitným spôsobom riešiť.

Ako príklad aplikácie spravodajskej procedúry DOVFRD vo vzťahu k právam príslušníkov domorodých národov v ostatnom období je možné spomenúť Rozhodnutie VORD v rámci ním vyvinutej procedúry skorého varovania a urgentného konania (*angl. early warning and urgent procedure*) ako súčasť spravodajskej procedúry podľa článku 9 ods. 1 DOVFRD a článku 69 vlastných procesných pravidiel. Išlo o rozhodnutie, v ktorom VORD kritizoval Spojené štáty americké, že nepodali periodickú správu k požadovanému dátumu, a upozornil Spojené štáty americké na potrebu riešenia situácie indiánskeho domorodého národa (kmeňa) Šošonov.⁷⁰

⁶⁷ *E. P. et al. v. Colombia* [1990-07-25]. Communication No. 318/1988, UN Doc. CCPR/C/39/D/318/1988.

⁶⁸ *R. L. et al. v. Canada* [1991-11-05]. Communication No. 358/1989, UN Doc. CCPR/C/43/D/358/1989 at 16.

⁶⁹ *Committee on the Elimination of Racial Discrimination: General Recommendation 23: Rights of Indigenous Peoples* (Fifty-first session, 1997), UN Doc. A/52/18, Annex V at 122 (1997), reprinted in *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*, UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.6 at 212 (2003).

⁷⁰ *Early Warning and Urgent Action Procedure: Decision 1 (68)* [2006-03-07]. UN Doc. CERD/C/USA/DEC/1.

Z rámca aplikácie procedúry individuálnych oznámení je pre oblasť ochrany práv domorodých národov významný prípad *Hagan proti Austrálii (Oznámenie č. 26/2002)*.⁷¹ Navrhovateľ Stephen Hagan adresoval svoju sťažnosť Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie a dožadoval sa, aby sa odstránil názov tribúny „E. S. Nigger Brown“ na športovom štadióne v meste Toowoomba v austrálskom štáte Queensland, ktorý považoval za hanlivý vo vzťahu k domorodým Austrálčanom. Spomínaná tribúna bola pomenovaná podľa prezývky slávneho rugbyového hráča, ktorý zomrel v roku 1972. Uvedený hráč anglosaského pôvodu danú prezývku dostal buď kvôli tomu, že mal svetlú pleť a blond vlasy, alebo preto, že používal krém na topánky s názvom „Nigger Brown“. Sťažovateľ sa neúspešne pokúšal vec vyriešiť pred austrálskymi vnútroštátnymi súdmi. Následne podal oznámenie Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, kde namietal porušenie článku 2 ods. 1 písm. c), 4, 5 ods. d písm. i) a ix), ods. e písm. vi) a f, článku 6 a článku 7 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965). Po posúdení merita veci Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie konštatoval, že daný názov tribúny nie je vhodný a je veľmi citlivý v kontexte problematiky rasovej diskriminácie. Súčasne sa Výbor domnieva, že uctiť spomienku na významného športovca sa dá aj spôsobom, ktorý nebude vo verejnosti považovaný za hanlivý alebo rasovo urážlivý. Výbor odporučil, aby zmluvný štát prijal opatrenia potrebné na to, aby zabezpečil odstránenie problematického termínu z tribúny.⁷²

Rozsudky Medzi-amerického súdu pre ľudské práva

Zaujímavá a špecifická judikatúra v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvinula z konaní pred Medzi-americkou komisiou pre ľudské práva (ďalej aj Komisia) a Medzi-americkým súdom pre ľudské práva (ďalej aj Súd). Pred Komisiou sa objavilo viacero sťažností domorodých Indiánov, ale len málo z nich sa dostalo pred Súd.⁷³ Z hľadiska prípadov riešených Súdom bol prelomovým prípad skrátene nazývaný *Awás Tingni*

⁷¹ *Stephen Hagan v. Australia* [2003-03-20]. Communication No. 26/2002, UN Doc. CERD/C/62/D/26/2002.

⁷² Bližšie pozri MELLO, M. *Hagan v. Australia: A Sign of the Emerging Notion of Hate Speech in Customary International Law*. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* [online]. 2006, vol. 28, no. 2, s. 365-378 [cit. 2014-07-09]. ISSN 1533-5860. Dostupné na: <http://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&context=ilr>.

⁷³ ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004, s. 266. ISBN 978-0-19-517350-5.

proti Nikaragae (2001).⁷⁴ Sťažnosť v tomto prípade inicioval člen domorodej indiánskej komunity národa Mayagna (Sumo), žijúceho v oblasti Awas Tingni v Nikaragae, v konaní pred Komisiou, a to 2. októbra 1995. Komisia túto sťažnosť zaregistrovala pod číslom 11577. Vzhľadom na to, že Komisia nedokázala sporové strany priviesť ku zmierlivému riešeniu, 4. júna 1998 postúpila vec Súdu, s tým, aby posúdil, či Nikaragua porušila články 1 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie), 2 (záväzok prijať vnútroštátne opatrenia na výkon práv zakotvených v Dohovore), 21 (právo na majetok) a 25 (právo na súdnu ochranu) Amerického dohovoru ľudských práv v súvislosti so skutočnosťou, že Nikaragua nevytýčila územie komunity Awas Tingni, neprijala efektívne opatrenia na zabezpečenie majetkových práv komunity vo vzťahu k územia ich predkov a prírodným zdrojom na tomto území, a tiež z dôvodu, že vláda Nikaraguy udelila koncesiu na ťažbu dreva na danom území firme SOLCARSA.

V tomto prípade Súd konštatoval porušenie viacerých článkov *Amerického dohovoru ľudských práv* z roku 1969, a to článku 25 v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2, článku 21 v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2 v nadväznosti na uvedené akty Nikaraguy. V nadväznosti na článok 2 Súd uložil Nikaragae záväzok prijať v rámci vnútroštátnej legislatívy právne, správne a akékoľvek iné opatrenia smerujúce k vytvoreniu efektívneho mechanizmu pre delimitáciu, demarkáciu a označenie majetku domorodých komunít, v súlade s ich obyčajovým právom, hodnotami, zvykmi. Súd taktiež rozhodol, že Nikaragua musí vykonať delimitáciu, demarkáciu a označenie majetku členov komunity Maygna (Sumo) Awas Tingni, a do času, kým uvedené akty vykoná, sa musí Nikaragua zdržať akýchkoľvek aktov, ktoré by sa mohli dotknúť existencie, hodnoty, používania či užívania majetku umiestneného v zemepisnej oblasti, kde žijú členovia uvedenej komunity. Súd teda priznal indiánskej komunite právo na územia a prírodné zdroje, ktoré obýva. Súd tu aplikoval rozširujúci výklad uvedených článkov, v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov. Súd tiež konštatoval, že jeho rozsudok je jednou z foriem reparácie, avšak rozhodol aj o povinnosti štátu vynaložiť 50 000 amerických dolárov v priebehu roka na práce a služby v kolektívnom záujme komunity Awas Tingni, a to po dohode s ňou, a zaplatiť komunite 30 000 amerických dolárov v súvislosti s výdavkami členov komunity na vnútroštátne a medzinárodné súdne trovy. Súd taktiež zaviazal Nikaraguu podávať každých šesť mesiacov správu o implementácii

⁷⁴ *Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* [2001-08-31]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 79, 96 s.

rozsudku Súdu, pričom uviedol, že jeho dohľad nad výkonom rozsudku skončí až v prípade, keď bude rozsudok splnený.

Ostatným, veľmi zaujímavým prípadom z praxe Komisie a Súdu je prípad *Sarayaku proti Ekvádoru (2012)*.⁷⁵ Sťažnosť v tomto prípade podali 19. decembra 2003 združenie domorodej komunity indiánskeho národa Kichwa z oblasti Sarayaku v Ekvádore a dve mimovládne organizácie (Centrum pre hospodárske a sociálne práva a Centrum pre spravodlivosť a medzinárodné právo) Komisii, ktorá ich sťažnosť zaregistrovala pod číslom 12465. Sťažnosť súvisela so skutočnosťou, že Ekvádor vydal povolenie súkromnej naftárskej spoločnosti vykonať prieskumné a ťažobné aktivity vo vzťahu k nálezisku ropy na území domorodého národa Kichwa zo Sarayaku, a to bez predchádzajúcej konzultácie s týmto národom a bez získania jeho súhlasu. Uvedená naftárska spoločnosť začala výskumné práce a umiestnila na viacerých miestach územia domorodého národa nebezpečné výbušniny (1 400 kg), čím vytvorila rizikovú situáciu pre obyvateľstvo, vzhľadom na obmedzenie možnosti získavania obživy a obmedzenie slobody pohybu a slobody vyjadrenia kultúry. Sťažovatelia tiež namietali porušenie práva na súdnu ochranu a spravodlivý súdny proces.

Po preskúmaní merita veci Komisia 16. apríla 2010 postúpila vec Súdu, s tým, aby posúdil, či Ekvádor porušil viacero článkov Amerického dohovoru ľudských práv. Išlo o článok 21 (právo na majetok) spolu s článkami 13 (právo na slobodu myslenia a prejavu), 23 (právo na účasť v správe) a 1 ods. 1 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie), ďalej články 4 (právo na život), 8 (právo na spravodlivý proces), 25 (právo na súdnu ochranu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a článok 22 (právo na slobodu pohybu a pobytu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1. Porušenie uvedených článkov malo byť na ujmu celej komunity národa Kichwa zo Sarayaku a jeho členov. Komisia tiež žiadala Súd o posúdenie porušenia článku 5 (právo na humánne zaobchádzanie) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 vo vzťahu k dvadsiatim členom národa Kichwa zo Sarayaku, posúdenie porušenia záväzku podľa článku 2 (záväzok prijať vnútroštátne opatrenia na výkon práv zakotvených v Dohovore) a o to, aby prikázal štátu prijať špecifické opatrenia pre náhradu škody.

Súd v rámci riešenia prípadu po prvýkrát vo svojej praxi navštívil ľud Kichwa zo Sarayaku a prípad skúmal aj na mieste. V rozsudku Súd kon-

⁷⁵ *Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* [2012-06-27]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 245, 93 s.

štatoval porušenie viacerých článkov Amerického dohovoru ľudských práv vo vzťahu k indiánskemu domorodému národu Kichwa. Primárne išlo o porušenie článku 21 (právo na majetok) v nadväznosti na porušenie práva domorodého národa na konzultácie o činnosti ťažobnej spoločnosti, práva na domorodé komunálne vlastníctvo a práv na kultúrnu identitu v spojitosti s článkom 1 ods. 1 a 2 (záväzok rešpektovať práva bez diskriminácie). Súd tiež konštatoval porušenie článku 4 ods. 1 (právo na život) a článku 5 ods. 1 (právo na fyzickú, morálnu a mentálnu integritu) v nadväznosti na ohrozenie fyzickej a psychickej integrity národa v dôsledku umiestnenia 1 400 kg výbušnín na domorodom území ťažobnou spoločnosťou.⁷⁶ Súd taktiež konštatoval porušenie článku 8 (právo na spravodlivý proces) a 25 (právo na súdnu ochranu) v spojitosti s článkom 1 ods. 1 vo vzťahu k domorodému národu Kichwa zo Sarayaku.

V nadväznosti na uvedené porušenia Súd konštatoval, že samotný rozsudok je jednou z foriem reparácie, ale uložil Ekvádoru aj celý rad povinností. Išlo najmä o povinnosť neutralizovať, deaktivovať a odstrániť výbušniny na území národa Kichwa zo Sarayaku na základe konzultácií s týmto národom, povinnosť konzultovať s uvedeným národom všetky aktivity týkajúce sa využívania prírodných zdrojov na jeho území a vytvoriť pre uvedené predbežné konzultácie legislatívne, správne a iné predpoklady, povinnosť zabezpečiť výkon porušených práv domorodého národa za použitia rozpočtových zdrojov a vzdelávacích programov pre armádu, políciu, súdnych úradníkov a úradníkov s právomocou vo vzťahu k domorodým národom, povinnosť verejne deklarovať uznanie medzinárodnoprávnej zodpovednosti v súvislosti s daným prípadom, povinnosť zaplatiť finančné čiastky vo výške 90 000 amerických dolárov za finančné škody, 1 250 000 amerických dolárov za nemajetkovú ujmu, 58 000 amerických dolárov za náklady na vedenie sporu. Súd tiež zaviazal Ekvádor podať do roka od zverejnenia rozsudku Súdu správu o implementácii rozsudku, pričom uviedol, že jeho dohľad nad výkonom rozsudku skončí až v prípade, keď bude rozsudok splnený.⁷⁷

⁷⁶ Ecuador: Inter-American Court Ruling Marks Key Victory for Indigenous Peoples. In: *Amnesty International* [online]. 2012-07-27 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.amnesty.org/en/news/ecuador-inter-american-court-ruling-marks-key-victory-indigenous-peoples-2012-07-26>.

⁷⁷ Bližšie pozri ANAYA, S. J. a C. GROSSMAN. The Case of Awas Tingni v. Nicaragua: A New Step in the International Law of Indigenous Peoples. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, vol. 191, no. 1, s. 1-15 [cit. 2014-07-09]. ISSN 0743-6963. Dostupné na: <http://www.arizonajournal.org/ajicl/archive/AJICL2002/vol191/introduction-final.pdf>.

Záver

Pre identifikáciu pojmu domorodý národ, jeho definíciu a odlíšenie od pojmov „menšina“ a „národ“ je možné veľmi užitočne použiť definície pojmov „kmeňová a polokmeňová populácia“ a „domorodá populácia“ a katalógy práv, ktoré sú obsiahnuté v Dohovore o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (ďalej MOP) č. 107 z roku 1957, pojmy „domorodý národ“ a „kmeňový národ“ a katalógy práv zakotvené v Dohovore o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, pojem „domorodé komunity, ľud alebo národy“ použitý v rámci Štúdie problému diskriminácie domorodých národov Pracovnej skupiny pre domorodé národy Subkomisie pre zabránenie diskriminácie a ochranu menšín Komisie OSN pre ľudské práva z roku 1983 a katalóg práv zakotvený v Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN.

Vychádzajúc z uvedených definícií, dokumentov, katalógov práv, a tiež názorov vedy na problematiku pojmov národ a menšina, je možné charakterizovať domorodý národ ako národ s osobitnou identitou, vedúci tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou, na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú ochrane práv príslušníkov menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv), s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu prináležiacu príslušníkom menšín. Uvedený súhrn charakteristík predstavuje podľa nášho názoru súčasný stav v oblasti medzinárodnoprávneho definovania postavenia domorodého národa vo vzťahu k menšinám a národom.

Medzinárodnoprávne úpravy v oblasti ochrany práv domorodých národov sa vyvíjali už po roku 1918 v rámci Spoločnosti národov a Medzinárodnej organizácie práce. Po zániku Spoločnosti národov v roku 1945 prevzala časť normotvorných aktivít v tejto oblasti Organizácia Spojených národov. V normotvorných aktivitách v danej oblasti pokračovala i Medzinárodná organizácia práce, ktorej sa ako prvej podarilo prijať záväzné dohovory týkajúce sa práv domorodých národov. V menšom roz-

sahu sa uvedenej oblasti venujú i regionálne medzinárodné organizácie, a to najmä Organizácia amerických štátov.

V nadväznosti na aktivity uvedených organizácií súčasnú medzinárodnoprávnu úpravu ochrany práv domorodých národov tvoria najmä Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (MOP) č. 107 z roku 1957, Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, Deklarácia o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN, Dohovor o právach dieťaťa (1989), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965), Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídie (1948) a Americký dohovor ľudských práv (1969). Uvedené dokumenty a dohovory zakotvujú relatívne široké katalógy práv domorodých národov, resp. poskytujú ochranu týchto práv v rámci práv určených príslušníkom menšín. Dokumenty a dohovory Valného zhromaždenia OSN týkajúce sa ochrany práv domorodých národov priamo (Dohovor o ochrane a integrácii domorodých a ostatných kmeňových a polokmeňových populácií v nezávislých štátoch Medzinárodnej organizácie práce (MOP) č. 107 z roku 1957, Dohovor o domorodých a kmeňových národoch v nezávislých krajinách MOP č. 169 z roku 1989, Deklarácia o právach domorodých národov z roku 2007) spravidla nemajú efektívny kontrolný mechanizmus ich vynútenia formou individuálnej sťažnosti. Na druhej strane, ľudsko-právne dohovory, ktoré umožňujú chrániť práva domorodých národov nepriamo, takýto kontrolný mechanizmus majú. Dohovor o právach dieťaťa (1989) v znení Opčného protokolu (2014), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966) v znení Opčného protokolu (1966) a Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) poskytujú pre prípad porušenia práv zakotvených v ich rámci aj možnosť podať oznámenie kvázi-súdny orgánom (Výbor pre práva dieťaťa, Výbor pre ľudské práva, Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie). Americký dohovor ľudských práv (1969) poskytuje pre prípad porušenia práv zakotvených v jeho rámci možnosť podať oznámenie kvázi-súdny orgánu – Medzi-americkej komisii pre ľudské práva, ktorá následne môže vec postúpiť medzinárodnému súdny orgánu – Medzi-americkému súdu pre ľudské práva. Problematika ochrany práv domorodých národov môže byť riešená i v rámci medzinárodného arbitrážneho konania alebo medzinárodného súdneho konania.

Judikatúra medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov v oblasti ochrany práv domorodých (pôvodných) národov v historickej perspektíve pozostáva z jedného arbitrážneho nálezu, jedného posudku Medzinárodného súdneho dvora, viacerých názorov Výboru OSN pre ľudské práva, názorov Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie, ako aj rozsudkov Medzi-amerického súdu pre ľudské práva.

Uvedená judikatúra preukazuje zreteľný posun od prehliadania oprávnených nárokov domorodých národov k postupnému uznávaniu kodifikovaných práv domorodých národov v rámci širšieho výkladu existujúcich, už zakotvených ľudských práv venovaných príslušníkom menšín či ľudských práv všeobecne. Uvedený proces ilustruje niekoľko významných judikátov medzinárodných arbitrážnych, súdnych a kvázi-súdnych orgánov. Ako prvý v histórii sa ochrany práv domorodých národov týkal arbitrážny judikát v spore medzi Veľkou Britániou a USA vo veci *Kajugskí indiáni (1926)*. V tomto prípade Veľká Británia prevzala na základe svojho práva diplomatickej ochrany nárok kmeňa Kajugov (jeden zo šiestich kmeňov Irokézskej konfederácie), ktorého podstatná časť sa presunula z USA do Kanady (vtedajšieho britského domínia), na zaplatenie finančného odškodnenia za kmeňové územie zo strany Spojených štátov v zmysle Zmluvy medzi štátom New York a národom Kajugov z roku 1795. Tribunál konštatoval, že Kajugovia ako národ, a ani ako jednotlivci nemajú osobitnú právnu subjektivitu v medzinárodnom práve. Napriek tomu zaviazal Spojené štáty, aby svoj zmluvný záväzok splnili ako záväzok súkromnoprávny.

Druhým významným judikátom pre ochranu práv domorodých národov je posudok Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v prípade Západná Sahara (1975), kde v súvislosti s územím Západnej Sahary MSD konštatoval, že územím bez pána nie je územie obývané kmeňmi alebo národmi, ktoré majú spoločenskú a politickú organizáciu. V danom prípade išlo o domorodý národ Saharanov (Saharaujcov). Ak je územie obývané organizovanými kmeňmi alebo národmi, potom je územie možné získať dohodou s miestnymi vládcami alebo zástupcami kmeňov či národov. Pripustil tiež, že obyvateľstvo Západnej Sahary má právo na sebaurčenie podľa Deklarácie o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom prijatej ako Rezolúcia VZ OSN č. 1514 (XV) v roku 1960. Uvedený posudok zreteľne indikuje posun vývoja medzinárodnoprávných úprav, ktoré postupne reflektovali na práva národov (vrátane domorodých národov) k pôde, a naznačuje i možnosť poskytnúť určitú formu práva na sebaurčenie aj vo vzťahu k domorodým národom.

Významnú skupinu judikátov predstavujú názory Výboru pre ľudské práva (VLP) v rámci procedúry individuálnych oznámení podľa Opčného protokolu k MPOPP. V prípade Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977) VLP konštatoval, že strata kultúrnych stykov pani Lovelace s komunitou indiánskeho národa Malisetov, v dôsledku legislatívneho odňatia statusu indiánky po vydaji za neindiána, bola porušením článku 27 MPOPP. V prípade Kitok proti Švédsku (č. 197/1985) VLP konštatoval, že nedošlo k porušeniu článku 27, avšak vyslovil vážne pochybnosti o niektorých ustanoveniach švédskej legislatívy ohľadom obmedzenia možnosti sťažovateľa chovať a obhospodarovať soby, loviť a zaoberať sa rybolovom. Zásadným judikátom z hľadiska jeho širšieho významu je názor VLP v prípade Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (č. 167/1984), kde sa časť domorodého indiánskeho národa Kríov, zastúpená svojím náčelníkom, domohla porušenia práva na svoju kultúru, v nadväznosti na zničenie územia kmeňa v dôsledku ťažobných aktivít povolených štátom. V názore vo veci VLP uviedol, že „... práva chránené článkom 27 zahŕňajú práva osôb spolu s ostatnými príslušníkmi sa zúčastňovať ekonomických a spoločenských aktivít, ktoré sú súčasťou kultúry komunity, ku ktorej patria...“ a konštatoval, že „historické nespravodlivosti, na ktoré odkazuje zmluvný štát, a ďalší neskorší vývoj ohrozujú spôsob života a kultúru skupiny od jazera Lubicon a vytvárajú porušenie článku 27 dovtedy, pokiaľ budú ďalej pokračovať.“ V tomto prípade bol teda uznaný osobitný vzťah domorodcov k pôde, na ktorej žijú, ale aj sociálno-ekonomický rozmer práv domorodých národov ako súčasti práva na užívanie menšinovej kultúry. Na uvedený prípad potom nadviazala judikatúra Výboru v ďalších prípadoch týkajúcich sa ochrany práv domorodých národov v kontexte článku 27, a to Apirana Mahuika a iní proti Novému Zélandu (č. 547/1993), Ilmari Länsman a iní proti Fínsku (č. 511/1992), Jouni E. Länsman proti Fínsku (č. 671/1995), Paadar a ostatní proti Fínsku (č. 2012/2001), Diergaardt proti Namíbií (č. 760/1996), v ktorých síce sťažovatelia neboli úspešní, avšak v ktorých VLP poukázal na ohrozenie ich práv. V kontexte článku 26 MPOPP sa v konaní pred VLP úspešne domohli nápravy domorodí sťažovatelia v prípadoch Sandra Lovelace proti Kanade (č. 24/1977), Waldman proti Kanade (č. 694/1996) či Diergaardt proti Namíbií (č. 760/1996). V praxi VLP sa vyskytlo i oznámenie príslušníkov domorodých národov namietajúcich porušenie iných článkov MPOPP, bez zmienky o článkoch 2, 26 a 27, ktoré sa dotýkajú ochrany práv príslušníkov menšín priamo. Išlo o prípad Hopu a Bessert proti Francúzsku (č. 549/1993), kde sťažovatelia polynézskeho pôvodu z ostrova Tahiti namietali porušenie práva na

súkromný a rodinný život (čl. 17) a práv týkajúcich sa rodiny (čl. 23) v nadväznosti na vyvlastnenie pozemku, na ktorom je umiestnený historický cintorín domorodých Polynézanov, a jeho následné poskytnutie na výstavbu turistického hotela. Príslušníci domorodých národov sa v praxi VLP občas domáhali i ustanovenia článku 1 MPOPP, ktorý zakotvuje právo na sebaurčenie, a to najmä jeho odseku 1, ktorý zakotvuje právo všetkých národov na sebaurčenie. MPOPP však toto právo garantuje len národom, a nie menšinám, keďže príslušníkom menšín venuje článok 27, kde dané právo nespomína. Právom na sebaurčenie vo vzťahu k domorodým národom sa Výbor zaoberal v prípadoch A. D. proti Kanade (č. 78/1980), Kitok proti Švédsku (č. 197/1985), Náčelník Bernard Ominayak a skupina od jazera Lubicon proti Kanade (č. 167/1984), E. P. a ďalší proti Kolumbii (č. 318/1988), R. L. a ďalší proti Kanade (č. 358/1989). VLP sa vyriešeniu podstaty uvedených oznámení vyhol buď konštatovaním nedostatočnej aktívnej legitímácie autora oznámenia, alebo konštatovaním, že inštitút individuálnej sťažnosti nemožno použiť na ochranu práva na sebaurčenie, keďže ide o kolektívne právo.

Významným prípadom z rámca procedúry individuálnych oznámení z praxe Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie je prípad Hagan proti Austrálii (č. 26/2002). V danom prípade sťažovateľ namietal porušenie ustanovení Dohovoru v súvislosti s názvom tribúny športového štadiónu, kde rezonovalo hanlivé slovo „neger“, ktoré bolo historicky zažívané na označenie domorodých Austráľčanov. Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie konštatoval, že daný názov tribúny nie je vhodný a je veľmi citlivý v kontexte problematiky rasovej diskriminácie. Súčasne sa Výbor domnieval, že uctiť spomienku na významného športovca sa dá aj spôsobom, ktorý nebude vo verejnosti považovaný za hanlivý alebo rasovo urážlivý. Výbor odporučil, aby zmluvný štát prijal opatrenia potrebné na to, aby zabezpečil odstránenie problematického termínu z tribúny. Prelomový význam majú aj dva prípady riešené Medzi-americkým súdom pre ľudské práva. V prípade Awas Tingni proti Nikarague (2001) sa domorodí sťažovatelia domohli práva na majetok a práva na územia a prírodné zdroje, ktoré obývajú. Toto územie bolo ohrozené udelením koncesie vládou na ťažbu dreva. Súd tu aplikoval rozširujúci výklad článkov Amerického dohovoru ľudských práv (1969), v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovorech MOP a Deklarácii o právach domorodých národov (2007) Valného zhromaždenia OSN. V prípade Sarayaku proti Ekvádoru (2012) bolo domorodému národu priznané porušenie práva na konzultá-

cie o činnosti ťažobnej spoločnosti, práv k pôde, práva na kultúrnu identitu, práva na slobodu pohybu a pobytu a práva na fyzickú a psychickú integritu v dôsledku umiestnenia 1 400 kg výbušnín a výskumných, resp. ťažobných prác na domorodom území ropnou ťažobnou spoločnosťou na základe licencie štátu. I v tomto prípade Súd aplikoval rozširujúci výklad článkov Amerického dohovoru ľudských práv (1969), v duchu vyvíjajúcich sa noriem v oblasti ochrany práv domorodých národov, tak, ako sú zakotvené v dohovoroch MOP a Deklarácii o právach domorodých národov (2007).

Zoznam bibliografických odkazov

A. D. v. Canada [1984-07-29]. Communication No. 78/1980, UN Doc. Supp. No. 40 (A/39/40) at 200.

Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights "Protocol of San Salvador" [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1999-11-16. 11 s. [cit. 2014-07-09]. A-52. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b90.html>.

American Convention on Human Rights "Pact of San Jose, Costa Rica" [online]. Washington, DC: Organization of American States (OAS), 1969-11-22. 29 s. [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36510.html>.

ANAYA, S. J. a C. GROSSMAN. The Case of Awas Tingni v. Nicaragua: A New Step in the International Law of Indigenous Peoples. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, vol. 191, no. 1, s. 1-15 [cit. 2014-07-09]. ISSN 0743-6963. Dostupné na: <http://www.arizonajournal.org/ajicl/archive/AJICL2002/vol191/introduction-final.pdf>.

ANAYA, S. J. *Indigenous Peoples in International Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2004. 396 s. ISBN 978-0-19-517350-5.

ANDĚL, P. Právní subjektivita severoamerických domorodců z pohledu mezinárodního práva. *Mezinárodní politika*. 2002, roč. 26, č. 4, s. 18-19. ISSN 0543-7962.

Announcement of U. S. Support for the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples [online]. Washington, DC: Office of the Spokesman, 2010-12-16 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2010/12/153027.htm>.

- Apirana Mahuika et al. v. New Zealand* [2000-10-27]. Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993.
- BALAŠ, V. Právo na sebeurčení. *Právník*. 1997, roč. 136, č. 2, s. 142-168. ISSN 0231-6625.
- Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* [2012-06-27]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 245, 93 s.
- Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* [2001-08-31]. Inter-American Court of Human Rights, Series C, No. 79, 96 s.
- Cayuga Indians (Great Britain) v. United States* [1926-01-22]. Reports of International Arbitral Awards, Volume 6, s. 173-190.
- Chief Bernard Ominayak and the Lubicon Lake Band v. Canada* [1990-03-26]. Communication No. 167/1984. UN Doc. CCPR/C/33/D/167/1984.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination: General Recommendation 23: Rights of Indigenous Peoples* (Fifty-first session, 1997), UN Doc. A/52/18, Annex V at 122 (1997), reprinted in *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*, UN Doc. HRI\GEN\1\Rev.6 at 212 (2003).
- Contracts of Employment (Indigenous Workers) Convention, No. 64 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 421.
- Contracts of Employment (Indigenous Workers) Recommendation, No. 58 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 433.
- Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries* [1989-06-27]. ILO No. 169, 72 ILO Official Bull. 59; 28 ILM 1382 (1989).
- Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries* [1957-06-26]. ILO No. 107, 328 UNTS 247.
- De OLIVEIRA GODINHO, F. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Protection of Indigenous Rights in

- Brazil. In: A. von BOGDANDY a R. WOLFRUM, eds. *Max Planck Yearbook of United Nations Law: Volume 12*. 1st ed. Leiden: Brill, 2008, s. 247-286. ISBN 978-90-04-16959-3.
- Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* [1960-12-14]. GA res. 1514 (XV), 15 UN GAOR Supp. (No. 16) at 66, UN Doc. A/4684 (1961).
- E. P. et al. v. Colombia* [1990-07-25]. Communication No. 318/1988, UN Doc. CCPR/C/39/D/318/1988.
- Early Warning and Urgent Action Procedure: Decision 1 (68)* [2006-03-07]. UN Doc. CERD/C/USA/DEC/1.
- Ecuador: Inter-American Court Ruling Marks Key Victory for Indigenous Peoples. In: *Amnesty International* [online]. 2012-07-27 [cit. 2014-07-09]. Dostupné na: <http://www.amnesty.org/en/news/ecuador-inter-american-court-ruling-marks-key-victory-indigenous-peoples-2012-07-26>.
- Elimination of Recruiting Recommendation, No. 46 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 309.
- Establishment of a Permanent Forum on Indigenous Issues* [2000-07-28]. UN Doc. E/2000/22.
- Forced Labour (Indirect Compulsion) Recommendation, No. 35 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 164.
- Forced Labour (Regulation) Recommendation, No. 36 [1936-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 166.
- Forced Labour Convention, No. 29 [1930-06-28]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 155.
- Gilberto François Croes v. the Netherlands* [1988-11-07]. Communication No. 164/1984, UN Doc. CCPR/C/34/D/164/1984.

- HANNIKAINEN, L. Legal Nature of Minority Rights as Part of Human Rights, Limitations, Derogations, Reservations, and Interpretative Statements. In: M. WELLER, ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007, s. 27-48. ISBN 978-0-19-920851-7.
- HOSSAIN, K. The Human Rights Committee on Traditional Cultural Rights: The Case of Arctic Indigenous Peoples. In: T. VEINTIEAND a P. K. VIRTANEN, eds. *Local and Global Encounters: Norms, Identities and Representations in Formation* [online]. 1st ed. Helsinki: University of Helsinki, The Renvall Institute for Area and Cultural Studies, 2009, s. 29-42 [cit. 2014-07-09]. Renvall Institute Publications 25. ISBN 978-952-10-5301-6. Dostupné na: <http://www.tokyofoundation.org/syllff/wp-content/uploads/2009/03/hossain.pdf>.
- Ilmari Länsman et al. v. Finland* [1994-10-26]. Communication No. 511/1992, UN Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.
- Ivan Kitok v. Sweden* [1988-07-27]. Communication No. 197/1985, UN Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.
- J. G. A. Diergaardt et al. v. Namibia* [2000-09-06]. Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997.
- JANKUV, J. Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 8, s. 725-738. ISSN 0231-6625.
- JANKUV, J. *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. 358 s. ISBN 80-8078-096-X.
- JANKUV, J. Medzinárodnoprávna ochrana práv domorodých národov. In: M. HENCOVSKÁ, ed. *Acta Iuridica Cassoviensia 21*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 1998, s. 204-245. ISBN 80-7097-360-9.
- JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 316 s. ISBN 978-80-7380-210-3.
- Jouni E. Länsman et al. v. Finland* [1996-10-30]. Communication No. 671/1995, UN Doc. CCPR/C/58/D/671/1995.
- Kalevi Paadar et al. v. Finland* [2011-09-22]. Communication No. 2012/2001, UN Doc. CCPR/C/110/D/2102/2001.

- KAŠTYL, M. Současné postavení domorodého obyvatelstva v americkém systému ochrany lidských práv. In: P. ŠTURMA, ed. *Mezinárodní ochrana lidských práv: Regionální a tematická diferenciace*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 59. Studie z mezinárodního práva č. 2. ISBN 978-80-87146-54-5.
- KEAL, P. *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples: The Moral Backwardness of International Society*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2003. 258 s. ISBN 0-521-53179-9.
- KINGSBURY, B. "Indigenous Peoples" in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy. *The American Journal of International Law*. 1998, vol. 92, no. 3, s. 414-457. ISSN 0002-9300.
- Labour Inspectorates (Indigenous Workers) Recommendation, No. 59 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 434.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: Jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5. podstat. uprav. a dopln. vyd. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2008. 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6 (Masarykova univerzita); ISBN 978-80-7239-218-6 (Doplněk).
- MELLO, M. Hagan v. Australia: A Sign of the Emerging Notion of Hate Speech in Customary International Law. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* [online]. 2006, vol. 28, no. 2, s. 365-378 [cit. 2014-07-09]. ISSN 1533-5860. Dostupné na: <http://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1604&ontext=ilr>.
- NOWAK, M. *U. N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*. 2nd ed. Kehl am Rhein: N. P. Engel, 2005. 1277 s. ISBN 3-88357-134-2.
- Outcome Document of the Durban Review Conference* [2009-04-24]. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, para. 73.
- Penal Sanctions (Indigenous Workers) Convention, No. 65 [1939-06-27]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 430.

- R. L. et al. v. Canada [1991-11-05]. Communication No. 358/1989, UN Doc. CCPR/C/43/D/358/1989 at 16.
- Recruiting of Indigenous Workers Convention, No. 50 [1936-06-20]. In: *Conventions and Recommendations Adopted by the International Labour Conference: 1919 – 1966*. 1st ed. Geneva: International Labour Office, 1966, s. 301.
- Report of the Special Rapporteur on Adequate Housing as a Component of the Right to an Adequate Standard of Living, and on the Right to Non-discrimination in this Context, Miloon Kothari: Addendum: Preliminary Note on the Mission to Canada* [2007-10-09 – 2007-10-22]. UN Doc. A/HRC/7/16/Add.4.
- Sandra Lovelace v. Canada* [1984]. Communication No. 24/1977, UN Doc. CCPR/C/OP/1 at 10.
- Stephen Hagan v. Australia* [2003-03-20]. Communication No. 26/2002, UN Doc. CERD/C/62/D/26/2002.
- Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations* [1983-08-05]. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1983/21/Add.8.
- THORNBERRY, P. *International Law and the Rights of Minorities*. 1st ed. Oxford: Clarendon Press, 1993. 451 s. ISBN 0-19-825829-1.
- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Concluding Observations: Canada* [2006-05-22]. UN Doc. E/C.12/CAN/CO/4; E/C.12/CAN/CO/5.
- UN Human Rights Committee: Concluding Observations: Canada* [2005-10-27 – 2005-10-28]. UN Doc. CCPR/C/CAN/CO/5.
- United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* [2007-09-13]. No. 61/295, UN Doc. A/61/L.67 and Add.1.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s. ISBN 978-80-8155-003-4.
- VRŠANSKÝ, P., J. VALUCH, et al. *Medzinárodné právo verejné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2012. 416 s. ISBN 978-80-89447-71-8.
- WELLER, M. ed. *Universal Minority Rights: A Commentary on the Jurisprudence of International Courts and Treaty Bodies*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 525 s. ISBN 978-0-19-920851-7.

Western Sahara [1975-10-16]. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 144 s.

XANTHAKI, A. *Indigenous Rights and United Nations Standards: Self-Determination, Culture and Land*. 1st ed. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2007. 314 s. ISBN 0-521-83574-7.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.jankuv@gmail.com